МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Кафедра фінансів

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня бакалавра
зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
за освітньою програмою професійного спрямування
«Податкова та митна справа»

на тему: **«Фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон»**

Виконавець:
Студентка 42 групи 4 курс ФФБС
Лисюк Анастасія Андріївна

_____

Науковий керівник:
к.е.н., доцент
Борса Вадим Вікторович

_____

ОДЕСА - 2026 р.

Анотація

Лисюк А.А. «Фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон».

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавра зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування» за освітньою програмою професійного спрямування «Податкова та митна справа». - Одеський національний економічний університет. Одеса, 2026.

У роботі розглядаються теоретичні та практичні засади фінансового забезпечення запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон. Охарактеризовано основні механізми державного регулювання у сфері митної безпеки та визначено роль фінансових інструментів у боротьбі з контрабандою. Проаналізовано сучасний стан і ключові проблеми функціонування митної системи України.
Оцінено ефективність використання фінансових ресурсів і митних платежів як інструментів стримування незаконної торгівлі. Визначено основні фактори поширення контрабанди, зокрема недоліки митного контролю, різницю в цінах і податковому навантаженні, а також корупційні ризики.
Запропоновано напрями вдосконалення фінансових механізмів протидії, зокрема посилення контролю за митними платежами, оптимізацію податкової політики, впровадження цифрових технологій та підвищення прозорості використання бюджетних коштів.

Ключові слова: митний кордон, контрабанда, фінансові механізми, митні платежі, державне регулювання, митна безпека.

ANNOTATION

Lysiuk A.A. "Financial aspects of preventing and combating the illegal movement of goods across the customs border".

Qualification work for a master's degree in the specialty 072 "Finance, Banking and Insurance" under the educational program of the professional direction "Tax and customs affairs". - Odessa National Economics University. Odessa, 2026.

This paper examines the theoretical and practical foundations of financial support for preventing and combating the illegal movement of goods across the customs border. It describes the main mechanisms of state regulation in the field of customs security and identifies the role of financial instruments in the fight against smuggling. The current state and key challenges facing the functioning of Ukraine’s customs system are analyzed.
The effectiveness of using financial resources and customs payments as tools to deter illegal trade is assessed. The main factors contributing to the spread of smuggling are identified, including shortcomings in customs control, differences in prices and tax burdens, as well as corruption risks.
Directions for improving financial countermeasures are proposed, including strengthening control over customs payments, optimizing tax policy, introducing digital technologies, and increasing transparency in the use of budget funds.

Keywords: customs border, smuggling, financial mechanisms, customs duties, government regulation, customs security.

ЗМІСТ

ВСТУП……..….....4

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ ТА НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН..7
1.1. Сутність та економіко-правова природа контрабанди……..…7
1.2. Основні форми та способи незаконного переміщення товарів через митний кордон……...…9
1.3. Вплив контрабанди на економічну безпеку та бюджетні надходження держави……...14

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ В УКРАЇНІ……...18
2.1. Аналіз статистики виявлених фактів контрабанди в Україні за останні роки……18
2.2. Визначення основних товарних груп і напрямків, схильних до контрабандного переміщення……..33
2.3. Оцінка ефективності діяльності державних органів у сфері протидії контрабанді в Україні……44
2.4. Фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон……48

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ……53
3.1. Проблемні аспекти сучасної системи протидії контрабанді в країнах ЄС……53
3.2. Напрями підвищення прозорості митного контролю……..61
3.3. Запропоновані заходи щодо зменшення обсягів контрабанди та мінімізації бюджетних втрат……69

ВИСНОВКИ ……..……..……75
СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ ……..……....79
ДОДАТКИ……..….....87

ВСТУП

Актуальність теми. Тема «Фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон» зумовлена зростанням масштабів тіньової економіки, процесами глобалізації торгівлі та збільшенням загроз для економічної безпеки держави. Незаконне перевезення товарів завдає значних збитків Державному бюджету, оскільки держава недоотримує митні збори, податки та інші платежі. Більше, це підриває справедливі умови конкуренції для легального бізнесу.

В умовах воєнного стану та економічної нестабільності в Україні особливого значення набуває питання забезпечення ефективного фінансового контролю на митниці. Забезпечення прозорості митних процедур, розвиток ефективних систем фінансового моніторингу та запровадження сучасних цифрових технологій є головними факторами у протидії контрабанді та порушенням митних правил.

Інтеграція України у європейський простір вимагає узгодження митної політики з міжнародними стандартами, що додатково підкреслює важливість вивчення фінансових аспектів запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон.

Обрана тема є значущою як з теоретичної, так і з практичної точки зору, адже сприяє зміцненню фінансової дисципліни, економічної безпеки та підвищенню дієвості державного управління у митній галузі.

Актуальність досліджуваної теми зумовлена нагальною потребою вдосконалення рівня взаємодії між митними, правоохоронними та фінансовими органами з метою своєчасного виявлення і усунення правопорушень. Особливої уваги вимагає впровадження ризик-орієнтованих підходів та сучасних аналітичних засобів, які сприяють збільшенню ефективності контрольних заходів та зменшенню впливу людського чинника під час здійснення митного нагляду.

Мета кваліфікаційної роботи дослідження фінансових аспектів запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон, визначення дієвості наявних систем фінансового нагляду та формування науково обґрунтованих порад щодо їх покращення за для зменшення бюджетних збитків і піднесення рівня економічної стабільності країни.

Завдання кваліфікаційної роботи:

- ✓ дослідити сутність та економіко-правову природу контрабанди;
- ✓ охарактеризувати основні форми та способи незаконного переміщення товарів через митний кордон;
- ✓ визначити вплив контрабанди на економічну безпеку держави та бюджетні надходження;
- ✓ проаналізувати статистику виявлених фактів контрабанди в Україні за останні роки;
- ✓ ідентифікувати основні товарні групи та напрямки, схильні до контрабандного переміщення;
- ✓ оцінити ефективність діяльності державних органів у сфері протидії контрабанді;
- ✓ дослідити фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон;
- ✓ розглянути проблемні аспекти сучасної системи протидії контрабанді в країнах ЄС;
- ✓ визначити напрями підвищення прозорості митного контролю;
- ✓ розробити практичні рекомендації щодо зменшення обсягів контрабанди та мінімізації бюджетних втрат.

Об’єкт дослідження стосується виявлення та запобігання нелегальному переміщенню товарів через митний кордон. Ці процедури охоплюють сукупність заходів, які включають систему митного контролю нагляду, організаційно-господарські інструменти та важелі державного управління,

спрямовані на виявлення, попередження і зупинення порушень у сфері митної справи.

Предмет дослідження – сфера дотримання митної безпеки країни та протидія порушенням митних норм.

Методи дослідження теоретичне узагальнення та аналіз при з'ясуванні суті контрабанди та її економіко-правової сутності; зіставно-правовий метод під час вивчення законодавства України та держав ЄС стосовно відповідальності за митні правопорушення; статистичний метод для оцінки змін у виявлених випадках контрабанди, кількості вилучених товарів та числових бюджетних відрахувань у проміжку з 2020 по 2026 роки; метод графічного відображення для наочного показу напрямків у митній сфері та складу нелегальних переміщень; системний підхід при вимірюванні дієвості державних установ та формуванні цілісних кроків з покращення засобів стримування контрабанди.

Інформаційна база дослідження формують нормативно-правові акти України стосовно митної та податкової політики, включаючи Митний кодекс України та Податковий кодекс України. Під час роботи були залучені офіційні відомості державних органів, зокрема Державної митної служби України, Державної податкової служби України та Міністерства фінансів України.

Вагомим підґрунтям стали статистичні дані й аналітичні звіти, що демонструють поточний стан та напрями розвитку митної галузі. Додатково, у вивченні розглянуто матеріали друкованих видань та загальнодоступних інтернет-ресурсів, що дозволило комплексно оцінити проблеми нелегального провезення товарів через митний кордон та фінансові аспекти протидії цьому процесу.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ ТА НЕЗАКОННОМУ ПЕРЕМІЩЕННЮ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН

1.1 Сутність та економіко-правова природа контрабанди

Контрабанда як вид правопорушень була відома ще в давні часи.

Зокрема про неї згадувалось у древньогрецьких і римських правових і літературних джерелах. Слово «контрабандос» уживалось для позначення товарів і предметів, що заборонялися для ввезення і підлягали конфіскації.

Певні випадки контрабанди у великих масштабах залишили помітний слід в історії. Зокрема, добре відомий факт незаконного ввезення в 1696 році до Франції 800 000 тюків вовни, виробленої в Англії. Ця подія є яскравим прикладом масштабного порушення торговельних правил того часу [1].

Контрабанда залишається одним із найсерйозніших кримінальних явищ, яке суттєво впливає на суспільне життя. Це явище набуло глобального характеру, охоплюючи всі країни світу, особливо в умовах сучасних процесів міжнародної інтеграції. Незаконне перевезення через митні кордони предметів, таких як наркотики, зброя, боєприпаси, а також об’єктів культурної та історичної спадщини, завжди залишається в полі зору транснаціональних злочинних угруповань. Для таких структур контрабанда виступає одним із найефективніших способів швидкого та незаконного збагачення. У відповідь на цю проблему останніми роками уряд України розробив державні програми, спрямовані на посилення протидії контрабандній діяльності. Зокрема, реалізація цих програм передбачає не лише посилення боротьби з порушенням митних правил і ефективніше запобігання незаконному переміщенню товарів через кордони, але й створення таких умов усередині країни, які унеможливлюють їхнє незаконне зберігання, розподіл і реалізацію на національному ринку.

Згідно з положеннями статей 201, 201-1, 201-3 та 201-4 Кримінального кодексу України, контрабанда визначається як незаконне переміщення через

митний кордон України товарів та предметів без дотримання митного контролю або шляхом їх приховування від такого контролю. У даному контексті йдеться про культурні цінності, отруйні, сильнодіючі, вибухові речовини, радіоактивні матеріали, зброю або боєприпаси (за винятком гладкоствольної мисливської зброї та боєприпасів до неї), частини вогнепальної нарізної зброї та спеціальні технічні засоби для негласного збирання інформації. До цього переліку також належать лісоматеріали або пиломатеріали з цінних і рідкісних порід дерев, необроблені лісоматеріали, а також інші види лісоматеріалів, експорт яких заборонений з митної території України.

Окрім цього, до контрабанди також зараховується незаконне переміщення через митний кордон товарів (за винятком підакцизних товарів та електричної енергії), якщо обсяг таких товарів є значним. Окремо виділяється контрабанда підакцизних товарів (окрім електричної енергії), яка також вважається злочином у випадках, коли вона вчиняється у значному розмірі [2].

Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю [11].

Характеристика предметів контрабанди представлена у додатку А.

За контрабанду особа притягається до кримінальної відповідальності.

Види контрабанди та міру покарання за її вчинення наведено у додатку Б.

Суб’єктом злочину визнається осудна фізична особа, яка досягла шістнадцятирічного віку, включно з особами, які мають дипломатичний імунітет. Дії посадової особи, яка сприяла незаконному переміщенню матеріальних цінностей через митний кордон, слід розглядати як співучасть у

вчиненні контрабанди. За наявності відповідних доказів такі дії можна додатково оцінювати як порушення порядку виконання службових обов'язків.

Якщо контрабанда здійснюється службовою особою із використанням її посадового становища, наприклад, працівниками митниці, військовослужбовцями прикордонних військ, капітанами суден або дипломатичними працівниками, винний підлягає покаранню за сукупністю правопорушень, передбачених кримінальним законодавством України.

Суб'єктивна сторона злочину характеризується прямим умислом.

Недекларування відповідних предметів, вчинене з необережності, не містить ознак коментованого складу злочину.

Людину не можна притягнути до кримінальної відповідальності за контрабанду, якщо вона щиро помиляється щодо того, чи підпадає конкретний предмет під категорію культурних цінностей або отруйних речовин.

Наприклад, це може стосуватися випадків, коли певний предмет мав тривалу історію в сімейній власності, або коли отруйну речовину було легально придбано в магазині іншої країни [6].

Метод здійснення контрабанди являє собою певну послідовність дій, що їх виконує злочинець для підготовки, здійснення та приховування незаконного перевезення товарів через митний кордон. Крім того, він спрямований на подальше використання результатів цієї протиправної діяльності.

1.2 Основні форми та способи незаконного переміщення товарів через митний кордон

Незаконне переміщення товарів через митний кордон України залишається одним із найпоширеніших порушень митного законодавства, що суттєво підриває економічну безпеку держави. Ця багатогранна проблема зумовлена як об'єктивними, так і суб'єктивними факторами. Серед об'єктивних чинників можна виділити значну протяжність державного

кордону, високу інтенсивність міжнародної торгівлі та існуючий рівень митного контролю. У той же час суб'єктивні чинники охоплюють прагнення правопорушників до особистої вигоди, їхній намір уникнути сплати податків і митних зборів, а також ризики, що виникають через корупційні прояви у роботі митних органів.

Незаконне перевезення товарів і предметів через митний кордон України може здійснюватися одним із двох альтернативних способів:

1) поза митним контролем;

2) з приховуванням від митного контролю.

Переміщення предметів через митний кордон України поза митним контролем означає їх переміщення через митний кордон України:

а) поза місцем розташування митниці;

б) поза часом здійснення митного оформлення (тобто до відкриття чи після закриття митниці, яка є тимчасовою або не працює цілодобово).

У практичній площині переміщення товарів поза митним наглядом найчастіше здійснюється шляхом обходу офіційних митних постів із використанням легкового або вантажного автотранспорту. У таких випадках особи, які займаються контрабандою, з метою зменшення ризику викриття уникають основних транспортних магістралей, віддаючи перевагу другорядним маршрутам. До таких шляхів належать польові дороги, міжселищні шляхи та об'їзні маршрути через малолюдні й віддалені території, де рівень контролю є значно нижчим.

Набагато рідше зустрічаються ситуації, коли незаконне переміщення через кордон здійснюється пішим порядком через малоконтрольовані або зовсім неконтрольовані ділянки.

Крім того, у міжнародній практиці зафіксовані інши специфічні методи уникнення митного нагляду, серед яких використання тварин, спеціалізованих безпілотних літальних апаратів, підводних торпед або навіть прокладання трубопроводів з метою транспортування товарів нелегальним шляхом [3].

У випадку незаконного перетину державного кордону України особою, яка займається контрабандою, її дії необхідно кваліфікувати як сукупність злочинів, визначених статтями 201, 201-1, 201-3 та 201-4 Кримінального кодексу України. Це стосується як безпосереднього незаконного перетину, так і спроб здійснення такого перетину. Метод контрабанди «поза митним контролем» є характерним для митних пунктів, розташованих на кордоні з країнами СНД.

Переміщення предметів через митний кордон України із приховуванням від митного контролю передбачає їх транспортування через зазначену межу за такої умови:

а) із використанням спеціально обладнаних схованок, призначених для незаконного переміщення речей. До таких схованок належать приховані відділення у транспортних засобах, модифіковане обладнання, контейнери, пакувальні матеріали, а також елементи одягу, взуття та інші предмети, що ускладнюють виявлення заборонених об’єктів;

б) за допомогою методів маскування предмети стають важкими або майже неможливими для виявлення. До таких методів належать приховування в природних заглибленнях тіл людини чи тварини, у волоссі, кишенях одягу, внутрішніх відділеннях транспортних засобів або обгортання в багатошарові пакування, що ускладнює доступ до них;

в) змінення зовнішнього вигляду предметів здійснюється таким чином, щоб вони нагадували інші об’єкти. Наприклад, це може включати нанесення маскувального покриття на посуд із дорогоцінних металів або пакування токсичних речовин у тару, яка за формою і виглядом схожа на пляшки від фармацевтичної продукції;

г) шляхом подання до митних органів України документів, які є підробленими, отриманими нелегальним шляхом або містять недостовірну інформацію. Це також стосується надання документації, що офіційно

використовується для перевезення інших об’єктів, але не відображає даних про фактичні предмети, які підлягають транспортуванню.

Такі дії спрямовані на уникнення дотримання встановлених правил митного контролю та нерідко формують частину контрабандної діяльності.

Предмети, розміщені у місцях, зазначених у митній декларації, таких як багаж або особисті речі громадянина, вважаються прихованими від митного огляду, якщо вони розташовані так, що ускладнюють їх виявлення під час перевірки.

Однак заборонені товари, транспортовані через кордон з певною метою, не завжди можуть класифікуватися як контрабанда. Слід підкреслити, що приховування, яке є основним елементом такого способу контрабанди, як ухилення від митного нагляду, не охоплюється межами відповідальності за статтею 201 Кримінального кодексу України, у випадку якщо таке переміщення здійснюється поза територією митниці або поза часовими рамками проведення митних процедур.

Найпоширеніший спосіб приховування полягає в маскуванні предметів у одязі, продуктах харчування, спідній білизні, взутті, багажі, купе вагонів чи салонах автобусів. У спеціалізованій літературі для працівників митниць зазначено, що під час особистого огляду варто звертати увагу на елементи одягу, такі як кишені з подвійним дном, приховані відділення, манжети, корсети, вузли краваток, а у військовослужбовців - на кокарди, погони та портупеї.

Під час огляду речей варто особливу увагу звертати на дитячі предмети, запальнички, термоси, комплекти гральних карт, упаковки від цигарок, ґудзики з порожнинами, косметичні набори та різноманітні пов’язки, зокрема виготовлені з гіпсу. Ці предмети можуть слугувати місцем приховання контрабанди.

Контрабандні речі часто ховають і на тілі людини: між пальцями ніг, у волоссі, всередині спеціальних контейнерів, закріплених на зубах, або в природних заглибинах організму.

Інший метод маскування контрабанди - використання інтелектуальних способів її приховання. Це може включати фальсифікацію документів, внесення недостовірної інформації, отриманої незаконним шляхом, або подання паперів, які слугують підставою для перевезення заборонених предметів. До таких документів відносяться коносаменти, товарно-транспортні накладні, ліцензії, митні декларації, вагонні листи, списки багажу та інші офіційні документи, що формально відповідають вимогам і створюють видимість законного перетину кордону.

З метою здійснення контрабанди, особа може спершу вдатися до підроблення документів, необхідних для незаконного переміщення предметів через митний кордон. У цьому контексті службова особа також може вчинити службове підроблення, що становить окремий склад злочину.

Згідно з Кримінальним кодексом України, яка регламентує поняття службового підроблення, охоплює як матеріальне підроблення, так і фальсифікацію офіційних документів. Це передбачає ситуацію, коли уповноважена особа свідомо вносить недостовірну інформацію до офіційних документів. Формально такі документи мають вигляд належно оформлених, однак їхній зміст або частково, або повністю не відповідає об’єктивній дійсності. Такий різновид підроблення позначають як інтелектуальне підроблення.

Отже, незаконне переміщення предметів через митний кордон України вважається контрабандою, якщо воно здійснюється одним із зазначених вище способів [12].

Відповідно до положень Митного кодексу України, процес декларування здійснюється шляхом надання визначеної форми інформації - письмово, усно або через виконання певних дій. У межах цього процесу

необхідно зазначати точні відомості про товари, мету їх переміщення через митний кордон України, а також іншу інформацію, що є необхідною для забезпечення митного контролю та відповідного митного оформлення. У разі використання письмової форми декларування допускається подання як електронних документів, так і паперових бланків, а також їх електронних (відсканованих) копій, підписаних електронним підписом декларанта [13].

1.3 Вплив контрабанди на економічну безпеку та бюджетні надходження держави

Контрабанда товарів несе значну загрозу економічній безпеці держави, особливо в контексті сучасних глобалізаційних процесів та стрімкого розвитку інформаційно-телекомунікаційних технологій.

Проблема контрабанди є однією з ключових загроз для економічної безпеки держави. Ця діяльність створює суттєві ризики для економічної та соціальної стабільності України, негативно впливаючи на добробут громадян і функціонування світової спільноти. Як один із основних чинників дестабілізації внутрішнього ринку України, контрабанда завдає шкоди національній економіці. Зокрема, вона спричиняє значні втрати митних доходів і податкових надходжень у бюджеті держави. Наслідком таких втрат стає брак фінансових ресурсів для забезпечення соціальних програм, виплати заробітної плати, пенсій та інших обов’язкових видатків, що підриває фінансову стабільність та соціальну складову держави.

Контрабанда становить серйозну загрозу для економіки держави, оскільки негативно впливає на легальну торгівлю, порушує встановлені правила митного регулювання та сприяє поширенню організованої злочинності. Незаконне ввезення товарів істотно послаблює можливості формування доходів Державного бюджету України. Переміщення товарів через митний кордон без належного оформлення призводить до значних втрат

для бюджету, які спричинені недоотриманням митних платежів, зокрема ввізного та вивізного мита, податку на додану вартість, акцизного податку і інших обов'язкових зборів. Зменшення надходжень до державної казни суттєво обмежує фінансові ресурси, які могли б бути спрямовані на фінансування соціальних програм, зміцнення обороноздатності, модернізацію інфраструктури, а також забезпечення економічної стабільності країни.

Нелегальна торгівля підакцизними товарами, зокрема алкогольними напоями, тютюновими виробами та паливом, справляє суттєво негативний вплив на економічну систему країни, передусім на її бюджетну сферу. Ця категорія товарів займає вагому частку у структурі податкових надходжень, а їхня контрабанда та нелегальний обіг призводять до значних фінансових втрат держави. Поширення такого явища сприяє розширенню тіньової економіки, провокує зниження бюджетних доходів і водночас сприяє зростанню рівня економічної злочинності.

Станом на сьогодні фінансові втрати бюджету через нелегальний обіг підакцизної продукції досягають критичних рівнів. Це можна пояснити високою фіскальною значимістю акцизного податку та податку на додану вартість від продажів алкоголю, тютюну й пального, які є одними з ключових джерел бюджетного наповнення. Уникання сплати цих податків не тільки шкодить державним фінансам, але й створює несприятливі умови для суб'єктів легального бізнесу, оскільки останні стикаються з нерівноправною конкуренцією.

У довгостроковій перспективі такі деструктивні процеси підривають податкову дисципліну, послаблюють фіскальну спроможність держави та негативно впливають на економічну безпеку країни загалом. Відтак проблема нелегального обігу підакцизних товарів вимагає системних заходів зі сторони державної влади для забезпечення економічної стабільності та зменшення негативних наслідків для бюджетної системи.

Головними чинниками, що спричиняють контрабанду, є:

- ✓ недостатня взаємодія між контрольними й правоохоронними органами України та відповідними структурами суміжних країн у поширенні відомостей для запобігання незаконному переміщенню товарів через митний кордон;
- ✓ корупційні впливи, коли державні урядці сприяють юридичним чи фізичним особам у нелегальному ввезенні товарів;
- ✓ відсутність спільної бази даних митних служб України та інших держав;
- ✓ значна різниця у вартості певних груп товарів на внутрішньому та світовому ринках;
- ✓ недоліки та суперечливість законодавства у протидії контрабанді та порушенню митних правил;
- ✓ високий рівень безробіття серед мешканців прикордонних областей [15].

Контрабанда залишається одним із основних деструктивних факторів, що загрожують економічній безпеці держави. Її вплив має різні прояви, охоплюючи фінансову, соціальну, політичну та правову сфери.

Головні небезпеки контрабанди для економічної стабільності держави:

- ✓ контрабанда суттєво зменшує надходження від митних зборів, акцизів та податків, що погіршує фінансову стійкість держави та спроможність вкладати у розвиток важливої інфраструктури й соціальних програм;
- ✓ законні виробники та імпортери потерпають через нечесну конкуренцію, адже контрабандні товари часто пропонуються за нижчими цінами через ухилення від митних та податкових платежів;
- ✓ контрабанда сприяє зростанню частки «тіньового» сектору, що посилює економічну нестабільність і знижує довіру до фінансових установ;
- ✓ контрабандні товари доволі часто не відповідають стандартам якості, що формує загрозу для здоров’я і безпеки громадян. Це особливо стосується продуктів харчування, медикаментів та технічних виробів;

- ✓ контрабанда є джерелом прибутків для організованих кримінальних формувань, що загострює криміногенну обстановку в державі та руйнує національну безпеку [16].

РОЗДІЛ 2. ОЦІНКА СТАНУ ПРОТИДІЇ КОНТРАБАНДІ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз статистики виявлених фактів контрабанди в Україні за останні роки

Виявлення випадків контрабанди та порушень митних норм є ключовим елементом в оцінці ефективності державної митної політики та діяльності контролюючих органів. Аналіз відповідних показників дозволяє відстежити динаміку правопорушень у митній сфері, визначити основні тенденції їх зміни, а також оцінити вплив політичних, економічних та соціальних чинників на рівень контрабандної активності. Особливу важливість такий аналіз набуває в контексті трансформації митної системи України, впровадження цифрових технологій у митні процедури та на тлі загострення безпекової ситуації в країні.

У таблиці 2.1 подано динаміку виявлених порушень митних правил, що дозволяє зробити порівняльний аналіз показників поточного стану і напрямків розвитку контрабанди в Україні за певні роки.

Таблиця 2.1

Динаміка виявлення порушень митних правил в Україні у 2020-2025 рр.

Рік	Кількість виявлених порушень, од.	Загальна сума порушень, млрд грн	Справи, розглянуті митницями, од.	Сума штрафів митницями, млн грн	Справи, передані до суду, од.	Сума справ у судах, млрд грн	Стягнення за рішеннями судів, млрд грн
2020	14 000	2,6	4 000	178,4	11 000	2,4	1,2
2021	28 000	2,8	12 582	490	-	-	1,7
2022	11 098	2,9	9 825	770	5 721	3,0	1,8
2023	11 935	8,9	3 493	110	6 912	6,4	2,0
2024	9 409	18,0	2 680	86	5 306	18,0	3,8
2025	9 500	11,1	1 880	56	5 010	10,5	6,4

Джерело: складено автором [5;7;8;9;10]

Найгучніші факти порушення митних правил та обсяги вилучених предметів правопорушень у період з 2020 по 2025 роки.

У 2020 році одними з найбільш резонансних випадків порушень митних правил та нелегального перевезення стали такі події:

- ✓ спроба незаконного ввезення 750 кг каптагону (психостимуляторів), чия орієнтовна вартість на той час становила близько 840 мільйонів гривень.
- ✓ виявлення спроби контрабанди 112 кг кокаїну через морський порт, що оцінювалося на чорному ринку приблизно у 500 мільйонів гривень.
- ✓ незаконне ввезення мобільних телефонів, планшетів та іншої електроніки із загальною оціночною вартістю понад 93 мільйони гривень.
- ✓ спроба провезення тютюнових виробів вагою 16 тонн, які на момент затримання були оцінені у 20 мільйонів гривень.

У 2021 році серед найбільш резонансних порушень митних правил були зафіксовані такі випадки:

- ✓ спроба нелегального ввезення близько 2 тонн незадекларованого модного одягу, взуття та годинників;
- ✓ спроби незаконного переміщення героїну: близько 1 тонни до країн ЄС та 368 кг на митну територію України;
- ✓ порушення строків тимчасового ввезення на митну територію України автомобіля преміум-класу Lamborghini Aventador вартістю приблизно 600 000 євро;
- ✓ спроба контрабанди техніки Apple на загальну суму близько 650 000 доларів США;
- ✓ спроба ввезення 42 квадроциклів із неправдивими даними під час декларування [7].

У 2022 році було вилучено предмети правопорушень на такі суми:

- ✓ промислові товари - 457,5 млн грн;
- ✓ продовольчі товари та сільськогосподарська продукція - 49 млн грн;
- ✓ валютні цінності - 147,3 млн грн;
- ✓ транспортні засоби - 43 млн грн [8].

У 2023 році масштаби вилучених предметів правопорушень склали:

- ✓ промислові товари - 716 млн грн;
- ✓ продовольчі товари та сільськогосподарська продукція - 88 млн грн;
- ✓ валютні цінності - понад 73 млн грн;
- ✓ транспортні засоби - 61 млн грн [9].

Протягом 2024 року було конфісковано:

- ✓ промислові товари на суму 406 млн грн;
- ✓ транспортні засоби на суму 84 млн грн;
- ✓ продовольчі товари на суму 70 млн грн;
- ✓ валютні цінності на суму 7 млн грн [10].

У 2025 році обсяги вилучених предметів правопорушень досягли таких показників:

- ✓ промислові товари - 730 млн грн;
- ✓ транспортні засоби - 173 млн грн;
- ✓ продовольчі товари - 80 млн грн;
- ✓ валютні цінності - 75 млн грн [5].

На основі даних таблиці 2.1 створено діаграми, які ілюструють динаміку кількості виявлених порушень митних правил та загальну вартість цих порушень в Україні за період 2020-2025 років.

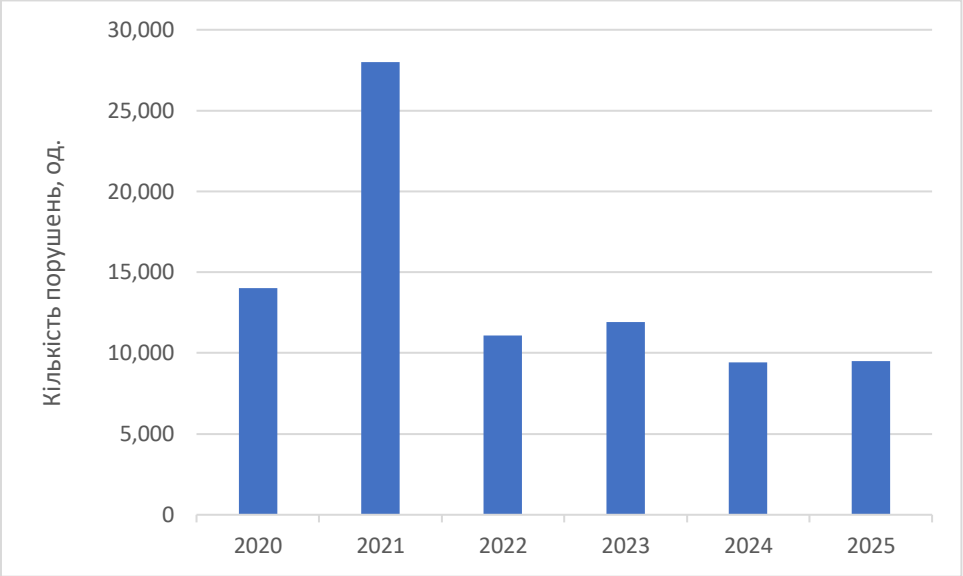

Рисунок 2.1 - Динаміка кількості виявлених порушень митних правил в Україні у 2020-2025 рр.

Джерело: складено автором [5;7;8;9;10]

Порушення митних правил в Україні виявляють істотні коливання протягом дослідженого періоду. У 2020 році зафіксовано 14 000 випадків порушень, тоді як у 2021 році їхня кількість стрімко зросла до 28 000, що стало найвищим показником за весь час проведеного аналізу. Цю динаміку можна пояснити посиленими заходами митного контролю, активізацією зовнішньоекономічної діяльності, а також удосконаленням механізмів і методів ідентифікації правопорушень у галузі митного регулювання.

Починаючи з 2022 року, прослідковується чітка тенденція до зменшення кількості зафіксованих порушень. Зокрема, у 2022 році кількість таких випадків скоротилася до 11 100, у 2023 році - до 11 900, а у 2024-2025 роках цей показник стабілізувався на рівні близько 9 400 - 9 500 випадків щороку.

Таке зниження може свідчити як про реальне скорочення кількості правопорушень у сфері митної діяльності, так і про зміни у їхньому характері чи способах здійснення. Отже, представлена даними динаміка свідчить про поступову стабілізацію ситуації у сфері дотримання митного законодавства, яка проявляється зниженням кількісних показників.

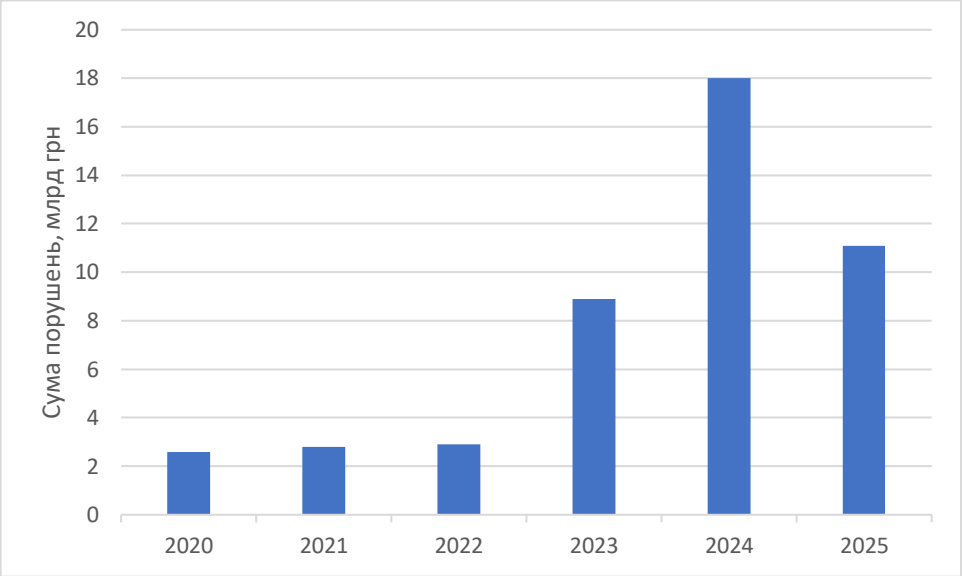

Рисунок 2.2 - Динаміка загальної вартості порушень митних правил в Україні у 2020-2025 рр.

Джерело: складено автором [5;7;8;9;10]

Дослідження рисунка 2.2 демонструє протилежний тренд у порівнянні з кількісними показниками. У період 2020-2022 років загальна сума виявлених порушень залишалася відносно стабільною, варіюючись у межах 2,6-2,9 млрд грн. Це може вказувати на те, що переважну більшість становили правопорушення із невеликою фінансовою значимістю. Проте у 2023 році спостерігалося стрімке зростання цього показника до 8,9 млрд грн, що свідчить про збільшення масштабності та економічної ваги правопорушень у сфері митних операцій. У 2024 році зафіксовано рекордну суму за весь аналізований період - 18,0 млрд грн, після чого у 2025 році показник знизився до 11,1 млрд грн. Таким чином, динаміка вартості виявлених порушень свідчить про ускладнення схем митних зловживань і зростання їх фінансових масштабів.

На рисунку 2.1 представлена кількість виявлених правопорушень (у штуках), тобто загальна кількість зафіксованих фактів. У 2021 році спостерігалася значна кількість дрібних порушень, активна фіксація адміністративних зловживань та стабільний контроль до початку війни. Це

сприяло збільшенню кількості перевірок і складання протоколів про порушення.

На рисунку 2.2 подано грошову вартість предметів правопорушень (у млрд грн), що ілюструє обсяг незаконно переміщених товарів. У 2024 році спостерігалося скорочення кількості дрібних порушень, тоді як частка великих схем із дорогими товарами - таких як паливо, електроніка, та підакцизна продукція - помітно зросла. Цьому сприяли кілька факторів: інфляція, девальвація національної валюти, а також фокус митного контролю на операціях із високим рівнем ризику.

Особливо значним впливом на динаміку митних правопорушень стало відновлення кримінальної відповідальності за товарну контрабанду. Зокрема, із 1 липня 2024 року в Україні було введено криміналізацію незаконного переміщення товарів через державний кордон, що суттєво посилило заходи протидії великим масштабам контрабанди. Це призвело до переорієнтації роботи митних і правоохоронних органів на викриття комплексних схем незаконного переміщення продукції, а також акцентувало увагу на операціях із високою митною вартістю.

Адміністративна відповідальність за порушення митних правил має низку характерних ознак, що визначаються відповідними законодавчими нормами й регламентами пов’язаними з митною діяльністю. Основні типові ознаки таких порушень включають:

1 «Недекларування товарів» - одним із найбільш поширених правопорушень є переміщення через митний кордон товарів без їх належного декларування. Наприклад, якщо громадянин ввозить товари, які підлягають обов’язковому декларуванню, але не вказує їх у митній декларації.

2. «Заниження вартості товару» - ще одним поширеним порушенням є помилкове зазначення менших цін в митній декларації, коли особа навмисне зменшує реальну вартість товарів з метою зниження митних платежів або уникнення сплати необхідних податків.

3. «Перевищення встановлених лімітів» - це порушення виникає, коли фізична чи юридична особа перевозить товари в кількості або на суму, що перевищує встановлені законодавством межі. Наприклад, це стосується випадків, коли транспортуються товари понад дозволений обсяг.

4. «Порушення правил декларування» - сюди входять помилки у заповненні митних декларацій, надання неправдивої інформації щодо характеристик товарів або приховування їх реальної вартості чи кількості.

5. «Використання підроблених документів» - це передбачає застосування фальсифікованих документів або недостовірної інформації для проведення митного оформлення чи отримання пільг або дозволів.

Конкретні прояви таких ознак можуть варіюватися залежно від чинного законодавства та внутрішніх норм кожної країни. Покарання за порушення митних правил передбачає накладення штрафів, конфіскацію товарів або інші санкції відповідно до законодавчих актів [4].

У таблиці 2.2 представлено статистичні дані щодо кількості справ, пов’язаних із незаконним виготовленням, придбанням, зберіганням, перевезенням та пересиланням наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих обсягах за період 2021-2024 років. У ній відображено як загальну кількість справ, що перебували на розгляді, так і кількість тих, які були розглянуті судами протягом кожного року. Це дозволяє проаналізувати динаміку таких справ та оцінити ефективність їх судового розгляду.

Таблиця 2.2

Незаконні виробництво, придбання, зберігання, перевезення, пересилання наркотичних засобів або психотропних речовин без мети збуту в невеликих розмірах

Рік	Кількість справ, що перебували на розгляді в суді , од	Кількість розглянутих справ, од

2021	7344	6063
2022	8513	7003
2023	10276	8690
2024	7215	6243

Джерело: складено автором [17;18;19;20]

Наведені дані демонструють зростання кількості кримінальних проваджень у проміжку 2021-2023 років. Зокрема, статистика за 2023 рік свідчить про посилення активності правоохоронних органів або збільшення кількості правопорушень зазначеної категорії. Натомість у 2024 році спостерігається зниження як загального обсягу справ, що перебували на розгляді, так і кількості завершених проваджень.

Загалом аналіз за зазначені роки свідчить про тенденцію, за якої більшість кримінальних справ доходить до судового слухання, що свідчить про відносно стабільне функціонування судової системи у контексті боротьби з нелегальним обігом наркотичних засобів без мети збуту.

У таблиці 2.3 представлено статистичні дані щодо динаміки кримінальних проваджень у період із 2021 до 2024 року. Вона подає загальну кількість проваджень, розгляд яких відбувався протягом кожного року, число справ, остаточно розглянутих судами, а також кількість осіб, визнаних винними за вироками суду. Це дозволяє здійснити порівняльний аналіз між обсягом справ, рівнем їхнього розгляду та кількістю винесених обвинувальних вироків, що дає змогу оцінити ефективність правозастосування в цій сфері.

Таблиця 2.3

Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів

Рік	Кількість проваджень, що перебували на розгляді в суді, од	Кількість розглянутих проваджень, од	Кількість осіб у справах із закінченим провадженням, од (засуджених)

2021	352	145	125
2022	276	79	69
2023	269	65	58
2024	322	88	73

Джерело: складено автором [14]

Розглядаючи таблицю можна зробити висновок, що у 2021 році відмічається найвищі дані порівняно з іншими роками. У 2022-2023 роках сталось поступове зниження усіх показників, що свідчить про спад активності дослідження кримінальних справ. У 2024 році зареєстровано підйом числа справ, що були на розгляді, а також зростання кількості розглянутих справ та засуджених осіб порівняно з минулим роком, що може вказувати на певну активізацію діяльності правоохоронних та судових установ.

Незаконне переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин та прекурсорів через митний кордон України є однією з найбільш актуальних загроз національній безпеці та громадському здоров'ю. Митні органи відіграють провідну роль у протидії цьому явищу, здійснюючи виявлення, припинення та фіксацію відповідних правопорушень. Аналіз статистичних відомостей за останні роки дозволяє оцінити динаміку таких правопорушень, а також обсяги вилучених заборонених речовин.

У таблиці 2.4 наведено узагальнені показники діяльності митних органів України щодо виявлення фактів незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів упродовж 2020-2025 років, зокрема кількість зафіксованих правопорушень та обсяги вилучених речовин у різних формах.

Таблиця 2.4

Показники виявлення незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів митними органами України 2020-2025 рр.

Рік	Кількість зафіксованих випадків	Наркотичні засоби	Психотропні речовини	Прекурсори

2020	771	490,4 кг; 57 163 табл.	776 кг; 23 411 табл.; 6 660 капсул	10 124,8 кг; 176 255 табл.
2021	344	1 074 кг наркотичних речовин, 1035 кг героїну, 15 кг марихуани, 500 г. кокаїну	6 405 табл 9 154 капс	2 тонни та 300 літрів, 150 тис. шт. табл
2022	512	-	-	-
2023	834	112,32 кг (у т.ч. 109,91 кг канабісу, 2,31 кг кокаїну); 21 439 табл.; 283 капс.; 3 142 амп.; ін.	2 094 кг; 31 384 табл.; 49 461 капс.; 413 амп.; 202,33 л	2 061,49 кг; 23 984 табл.; 87 л; 390 капс.
2024	1 140	74,95 кг (73,68 кг канабісу); 4,48 л; 27 701 табл.; 1 101 капс.	1 084,81 кг; 15 927 табл.; 1 450 капс.; 5,13 л	11 104,99 кг; 441,18 л; 30 583 табл.; 182 капс./амп.
2025	1 173	372 випадк	643 кг	8 тонн; 221 літр

Джерело: складено автором [21;22; 23;24;25]

На основі даних таблиці 2.4 створено діаграми, які ілюструють динаміку кількості зафіксованих випадків незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні за період 2020-2025 років.

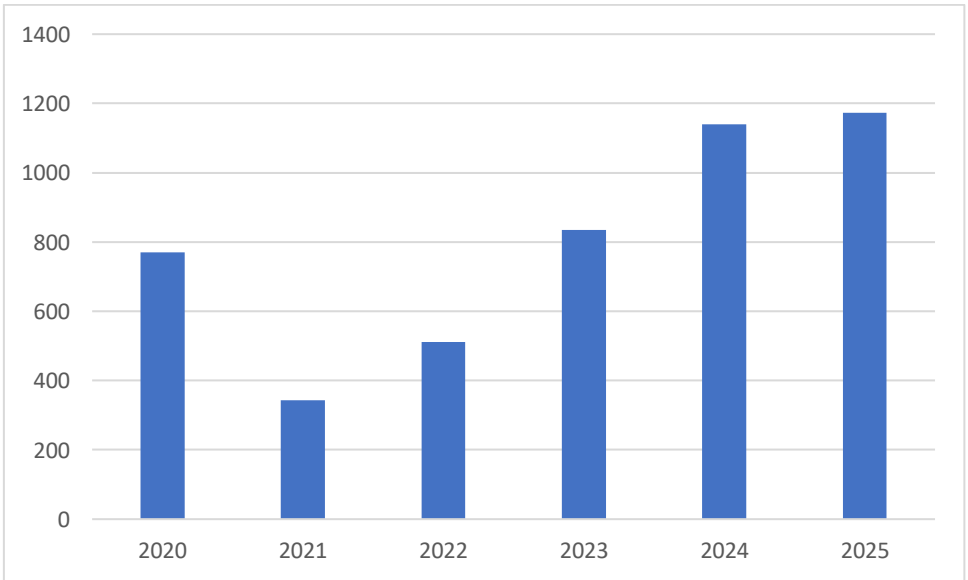

Рисунок 2.3 - Ілюструють динаміку кількості зафіксованих випадків незаконного переміщення наркотичних засобів, психотропних речовин і прекурсорів в Україні за період 2020-2025 років.

Джерело: складено автором [21;22; 23;24;25]

У 2020 році показник перебував на доволі високому рівні, однак у 2021 році фіксується його зменшення, що може бути зумовлене зміною умов функціонування. Починаючи з 2022 року, відбувається поступове поновлення зростання кількості зареєстрованих випадків, яке триває і в наступних роках.

У 2023-2025 роках, помітне піднесення спостерігається коли показник не лише перевищує рівень попередніх років, а й досягає найвищих значень за весь досліджуваний період. Це може свідчити про вдосконалення механізмів контролю, а також підвищення дієвості відповідних органів.

Таблиця 2.5

Виявлення фактів незаконного переміщення зброї та товарів військового призначення митними органами України 2020-2025 рр.

Рік	Кількість виявлених фактів / спроб	Зброя (од.)	Боєприпаси (од.)	Вибухові речовини / засоби	Товари військового призначення (од.)
2020	424 факти	347 (вогнепальна, холодна, травматична, гладкоствольна)	7 702	0,9 кг	520
2021	-	600	29 000	36 кг	-
2023	261 затримань	495	647 737	5,3 кг; 5 гранат	3 872
2024	458 затримань	262	3 404	12 вибухових засобів	10 586
2025	672 спроби	483 (зброя та частини)	25 800	-	10 500

Джерело: складено автором [22;27;28;5]

У 2020 році митними органами Держмитслужби України було також вилучено 1 200 одиниць складових частин набоїв, 80 одиниць спецзасобів, 19

одиниць частин до зброї, а також різноманітні види вогнепальної, холодної та травматичної зброї.

У 2021 році ці дані наведено в узагальненому вигляді за відомостями правоохоронних та митних органів, без деталізації за типами зброї та товарами військового призначення.

У 2023 році найбільша кількість затримань була пов’язана із застосуванням поштового зв’язку 132 випадки та автомобільного транспорту 129 випадків. За наслідками правопорушень надіслано 176 сповіщень до правоохоронних органів та складено 88 протоколів про порушення митних правил.

У 2024 році число сповіщень до правоохоронних органів збільшилося до 375, а кількість складених протоколів - до 109. За напрямками переміщення зафіксовано 124 факти ввезення та 334 факти вивезення заборонених предметів. Головни миметодами нелегального переміщення залишалися поштовий зв’язок та автомобільний транспорт.

У 2025 році, в умовах активних бойових дій, спостерігалося помітне збільшення спроб нелегального переміщення зброї та товарів військового призначення через митний кордон України. При цьому митні органи виявили позитивну тенденцію у знаходженні та зупинці таких правопорушень: більшість спроб стосувалися вивезення з території України (481 випадок), тоді як ввезення становило 191 випадок.

На основі даних таблиці 2.5 створено діаграми, які ілюструють динаміку кількість виявлених фактів / спроб в Україні за період 2020-2025 років.

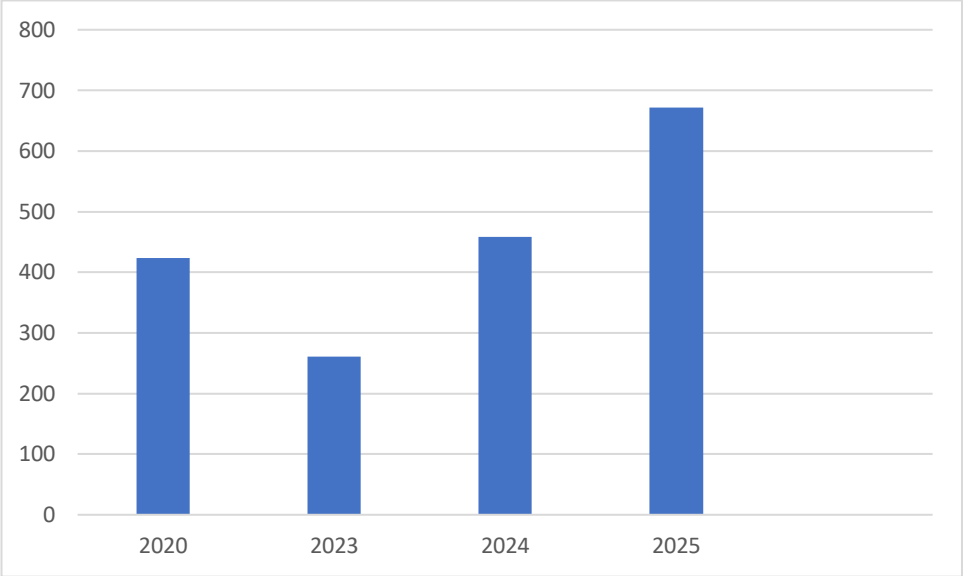

Рисунок 2.4 - Кількість виявлених фактів / спроб незаконного зброї та товарів військового призначення митними органами України 2020-2025 рр.

Джерело: складено автором [22;27;28;5].

Збільшення кількості виявлених фактів незаконного перевезення зброї та товарів військового призначення через митний кордон України. Найвищий показник зареєстровано у 2025 році, що зумовлене активними бойовими діями та зростанням загроз нелегального обігу зброї, а от у 2023 році спостерігалося тимчасове зниження показників, що можливо пояснюється змінами у шляхах та методах незаконного перевезення .

Таблиця 2.6

Порівняльний аналіз динаміки контрабанди, операцій у сегменті duty free та підробки 2020-2026 рр.

	2020	2021	2022	2023	2024	2025	2026(січень)
Контрабанда	8,5%	8,9%	3,2%	4,7%	7,4%	4,7%	0,9%
DUTY FREE	11,2%	35,8%	23,3%	34,6%	23,7,	24,3%	7,7%
Підробка	8%	22,4%	13,2%	26,1%	33,2%	34,3%	9,0%

Джерело: складено автором [35]

На основі даних таблиці 2.6 створено діаграми, які ілюструють динаміку контрабанди, операцій у сегменті duty free та підробки 2020-2026 рр.

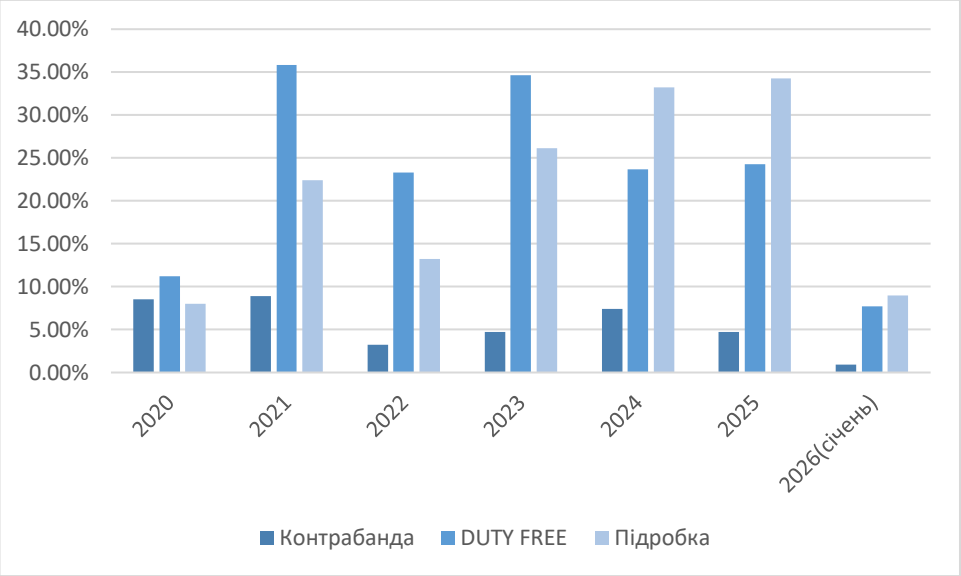

Рисунок 2.5 - Динаміка контрабанди, операцій у сегменті duty free та підробки у 2020-2026 рр. [35]

У 2020-2021 роках рівень контрабанди лишався доволі стабільним, утримуючись на досить високих позначках - 8,5% та 8,9%. Така обстановка тлумачиться «доковідною» інерцією економіки та функціонуванням усталених схем нелегального перевезення товарів. У 2022 році цей показник стрімко зменшився до 3,2%. Головною причиною стало розгортання повномасштабної війни, що спричинило зрив логістичних ланцюгів, зміцнення прикордонного нагляду, зменшення імпорту та загальну дестабілізацію ділових процесів. У 2023-2024 роках контрабанда почала поступово збільшуватися до позначки 4,7% та 7,4%, що зумовлено частковою адаптацією бізнесу до воєнних реалій та поновленням торговельних потоків.

Проте у 2025 році показник знову знизився до 4,7%, ймовірно, завдяки посиленню митного нагляду та втіленим антикорупційним заходам.

Сегмент duty free (експорт) демонструє суттєві коливання у своїй динаміці протягом останніх років. У 2020 році показник був відносно невисоким (11,2%), що зумовлене обмеженнями, спричиненими пандемією COVID-19, тавагомим спадом пасажиропотоку. Наступного року зафіксовано різкий стрибок до 35,8%, який пояснюється поступовим відновленням

міжнародних перевезень та активізацією реекспортних операцій через канали duty free.

Однак у 2022 році частка зменшилася до 23,3%, що було наслідком війни, закриття частини державних меж, а також обмежень у сфері авіасполучення. Уже у 2023 році відбулося пожвавлення до рівня 34,6%, спричинене адаптацією бізнесу до нових умов та активним використанням замінювальних логістичних шляхів. У 2024-2025 роках показники врівноважились на рівні приблизно 24%, що, ймовірно, вказує на часткову нормалізацію функціонування сегмента та посилений нагляд за його діяльністю.

Найбільшу небажану динаміку спостерігає проблема підробленої продукції.

У 2020 році її рівень лишався доволі невисоким і становив лише 8%, проте вже у 2021 році він збільшився до 22,4%, що зумовлене активізацією тіньового ринку. У 2022 році зафіксовано зменшення до 13,2%, головними чинниками якого стали війна, зниження купівельної спроможності населення та загальне зменшення ринку. Проте у проміжку з 2023 по 2025 роки реєструється швидке зростання відміток підробки до відповідних рівнів: 26,1%, 33,2% та 34,3%.

Можна об’яснити декількома чинниками, зокрема зменшенням прибутків населення, що спричиняє попит на дешевшу неліцензовану продукцію, послабленням нагляду в окремих сферах, зростанням популярності інтернет-торгівлі та полегшеним доступом до підроблених виробів.

Загалом динаміка всіх трьох показників дуже тісно пов’язана з ключовими подіями останніх років, а саме пандемією COVID-19 та повномасштабною війною в Україні. Особливо війна відчутно вплинула на логістику, нагляд та структуру ринку, що спричинило різкі коливання цих чинників. Найбільш тривожною тенденцією лишається невпинне зростання

кількості фальсифікацій протягом останніх років, що вказує на посилення тінізації економіки й наявність гострої потреби у піднесенні рівня державного контролю.

2.2 Визначення основних товарних груп і напрямків, схильних до контрабандного переміщення

Схильність до контрабандного перевезення деяких товарних груп через митний кордон спричиняється сукупністю фінансових та митно-правових чинників. З економічного погляду вони викликають втрати Державного бюджету та збільшення тіньового сектору економіки, тоді як чинники митної справи зумовлюють підвищені ризики порушення митного законодавства.

Одним із головних мотивів контрабандної діяльності є висока прибутковість. Суб'єкти застосовують нелегальне переміщення товарів, що дозволяє їм отримувати прибуток за рахунок уникнення сплати митних платежів, податків та зборів.

З погляду митниці, високовігідні товари становлять групу підвищеного ризику, бо саме відносно них найчастіше використовуються схеми приховування, недекларування чи підробки товаросупровідних документів.

До таких товарів, зокрема, відносять тютюнові вироби, алкогольну продукцію, паливо, медикаменти, мобільні телефони й електроніка, а також дорогоцінні метали та вироби з них.

Із фінансової точки зору це спричиняє нерівні умови між законними та нелегальними учасниками ринку. Економічні підстави для контрабанди полягають у різниці у вартості. Таким чином, такі відмінності зумовлені різним рівнем прибутків населення, курсом національної грошової одиниці, податковою політикою та державним регулюванням вартостей. Це свідчить, що митні органи повинні посилити нагляд за товарами, вартість яких відрізняється на внутрішньому та зовнішньому ринку.

Із причини високої ставки акцизного податку, податку на додану вартість або ввізного мита є значущим фактором, що заохочує нелегальне перевезення товарів. Зростаюче податкове навантаження ускладнює митне оформлення та збільшує кількість намагань ухилення від сплати платежів. З позиції економіки це веде до збитків бюджету та формування сталої тіньової частини ринку.

Обмеження або повна заборона на обіг певних товарів, таких як зброя, наркотики, культурні цінності чи окремі види сировини, суттєво збільшують їхню привабливість для нелегального провезення. Ці товари становлять підвищену небезпеку для громадян та вимагають особливі міри нагляду та співпраці з правоохоронними органами. Також, нелегальний обіг заборонених товарів сприяє зростанню організованої злочинності та несприятливо впливає на економічну безпеку держави. Потреба у певних предметах підживлює розвиток контрабандних шляхів. Через наявність або високого податкового тягаря, усталений попит стимулює пропозицію з нелегальних джерел.

Оскільки постійна потреба у нелегальних поставках забезпечує їх безперервність, боротьба з контрабандою значно ускладнюється. Існування контрабандної діяльності обумовлене низкою ключових факторів:

- ✓ незначний рівень економічного забезпечення населення, високі показники безробіття як у країні в цілому, так і в прикордонних регіонах, де контрабанда стає основним джерелом доходу для значної частини жителів;
- ✓ недоліки чинного митного та податкового законодавства, які створюють можливості для обходу правових норм;
- ✓ висока рентабельність цього виду злочинної діяльності;
- ✓ недостатній контроль за кордонами, зокрема через скорочену їхню захищеність у напрямку країн СНД;
- ✓ обмежена ефективність митного та прикордонного нагляду;

- ✓ слабкість державного механізму моніторингу походження, збуту товарів та забезпечення сплати податків.

Таким чином, схильність товарів до нелегального переміщення формується комплексним впливом митно-правових і фінансових факторів.

Зростання масштабів контрабанди чинить негативний вплив як на ефективність митного контролю, так і на економічну стійкість країни.

Відповідно, усунення або мінімізація цих чинників є необхідною умовою для забезпечення економічної та фінансової безпеки України.

Основні групи товарів, найбільш схильні до контрабанди, охоплюють широкий спектр категорій, включаючи:

- ✓ підакцизні товари (тютюнові вироби, алкогольні напої, паливо й нафтопродукти);
- ✓ наркотичні засоби, психотропні речовини та прекурсори;
- ✓ зброю, боєприпаси та вибухові речовини;
- ✓ культурні цінності;
- ✓ лікарські засоби та медичні товари;
- ✓ промислові й споживчі товари;
- ✓ валютні цінності і дорогоцінні метали;
- ✓ біологічні ресурси.

Різноманіття нелегально ввезених товарів в Україну свідчить про широкий спектр продукції, яка підлягає незаконним поставкам. Це підкреслює необхідність посилення системних заходів з боротьби з одним із ключових викликів національній безпеці.

Однією з найбільш поширених груп товарів, пов’язаних із контрабандою, є алкогольні напої, серед яких пиво, вино та міцний алкоголь.

Через високі акцизні збори та податки ця категорія нерідко стає об’єктом нелегального ввезення, оскільки багато хто прагне уникнути значних фінансових зобов’язань перед державою.

Ще однією важливою категорією є тютюнові вироби: сигарети, сигари, тютюн та продукція на їх основі. Високі мита і податкові ставки в цій сфері також часто штовхають до незаконного переміщення таких товарів. До популярних об’єктів контрабанди відносяться й інші категорії, як-от текстиль, взуття, парфуми та косметика. Ці товари, через свою значну вартість і популярність серед споживачів, стають привабливими для тих, хто шукає незаконного прибутку.

Окремо варто відзначити електроніку, мобільні телефони, автозапчастини та побутову техніку, які завдяки високому попиту і ціні часто входять до переліку контрабандної продукції. Загалом аналіз контрабандних потоків демонструє широкий асортимент нелегально ввезених товарів, що становлять серйозну загрозу економічній безпеці України [4].

Нижче на рисунку 2.6 наведено розподіл контрабандних поставок в Україну за основними товарними групами у відсотках. Це дозволяє візуально оцінити масштаби і структуру нелегального ввезення різних видів товарів.

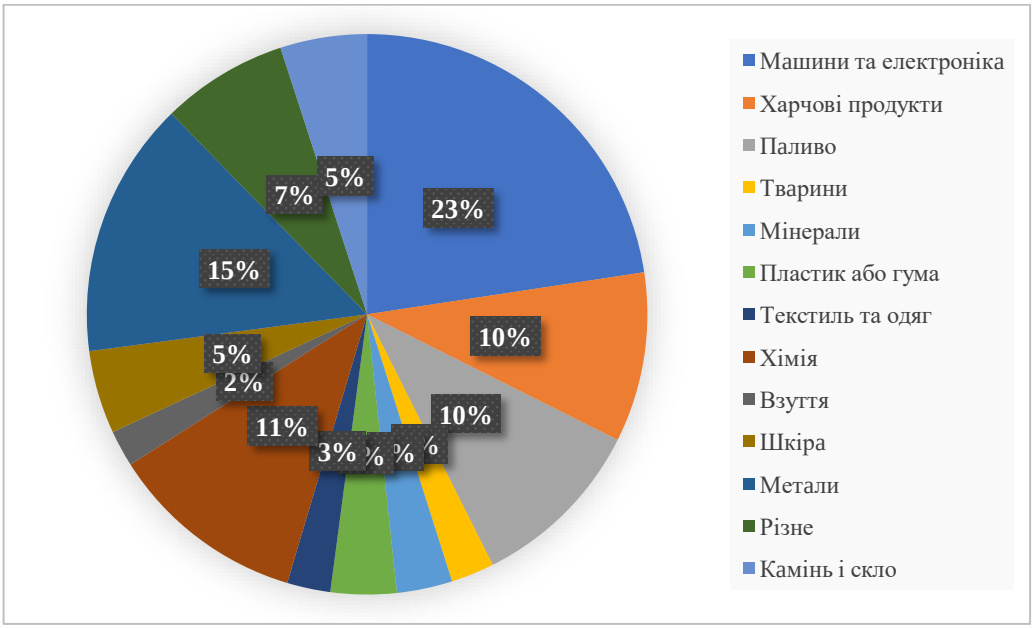

Рисунок 2.6 - Розподіл контрабандних поставок в Україну за товарними групами у 2023-2025 рр., % [4]

Основні схеми контрабанди:

1. Це нелегальне провезення товарів поза офіційними пунктами пропуску на кордоні «Зеленка». Це може включати товари, які переправляються через незаконні маршрути, такі як поля, ліси, підземні тунелі, річки, повітряні шляхи та інші нелегальні шляхи транспортування.

Така форма незаконного ввезення може бути особливо ризикованою через брак нагляду та перевірки, що створює простір для нелегальних торговельних операцій з небезпечними товарами, зброєю, наркотиками та іншими забороненими товарами. Це може також спричиняти проблеми безпеки та виклики громадському порядку через відсутність нагляду над тим, що потрапляє до країни [4].

2. Випадок застосування порожніх транспортних засобів для транспортування контрабанди під прикриттям легальної діяльності «Порожняки». Наприклад, порожні вантажівки, залізничні вагони чи контейнери можуть застосовуватися для провезення заборонених речей під час їхнього руху через кордон або у межах держави [4].

3. Схеми щодо перевезення товарів: «перерваний» транзит (товари під час ввезення в Україну заявляються як «транзитні» з подальшим їх вивантаженням на території України та формальним закриттям «транзиту»); заміна товарів після їх ввезення на митну територію України на шляху прямування до внутрішньої митниці призначення; зникнення товарів, які не випущені у вільний обіг та перебувають під митним контролем, з місць їх зберігання (складів та місць тимчасового зберігання, територій портів та аеропортів).

4. Зловживання пільгами, які надає законодавство для ввезення товарів громадянами (товари на суму 500 євро - авто, 1000 євро - авіа): подрібнення партій товарів, формування бригад із фізичних осіб «піджаки» (так звані «мурахи»), якими в межах норми «до 500 євро, до 50 кг» проводиться переміщення товарів без оподаткування [29].

5. Окремий напрямок схем «Поштова контрабанда» із нормами безоподатковуваного імпорту (товари вартістю не більше 150 євро в одному відправленні): надання товарних комерційних партіям вигляду невеликих поштових посилок, їх подрібнення під норму до 150 євро з подальшим ввезенням на підставних осіб [29].

6. Неправдиве декларування: зменшення ваги (зважаючи на те, що умовною одиницею індикаторів за митною вартістю є долар США/кг нетто, зменшення ваги нетто дає змогу знизити митні платежі); заниження митної вартості (приховування справжньої вартості товарів та підгонка митної вартості під граничні індикатори); декларування товарів не відповіднимїм товарним кодом (декларування товарів у товарних підкатегоріях з меншою ставкою ввізного мита); декларування товарів не власноюназвою, використання товарів групи «прикриття» (дороговартісний товар декларується як недорогий; повна заміна назв, наприклад, замість побутової техніки декларується керамічна плитка; неправдиве декларування числових та якісних характеристик товарів, приховування брендів та виробника товарів [4].

7. Підприємства, де можна придбати нелегальний товар або копії відомих брендів одягу, взуття, аксесуарів тощо. Ці «Майданчики» («модні компанії») часто діють під виглядом дозволених магазинів чи базарів, але збувають продукцію, яка не має офіційних дозволів від відомих брендів.

Нелегальна продукція, що реалізується на таких платформах, може бути вироблена незаконно чи вкрадена, і вона нерідко не відповідає критеріям якості та безпеки. Додатково, торгівля підробленими товарами порушує права власності та спричиняє втрати для офіційних брендів [4].

Так, наприклад частка способів контрабанди, які зафіксовано в Україні за 2023 рік, зображена на рис. 2.7:

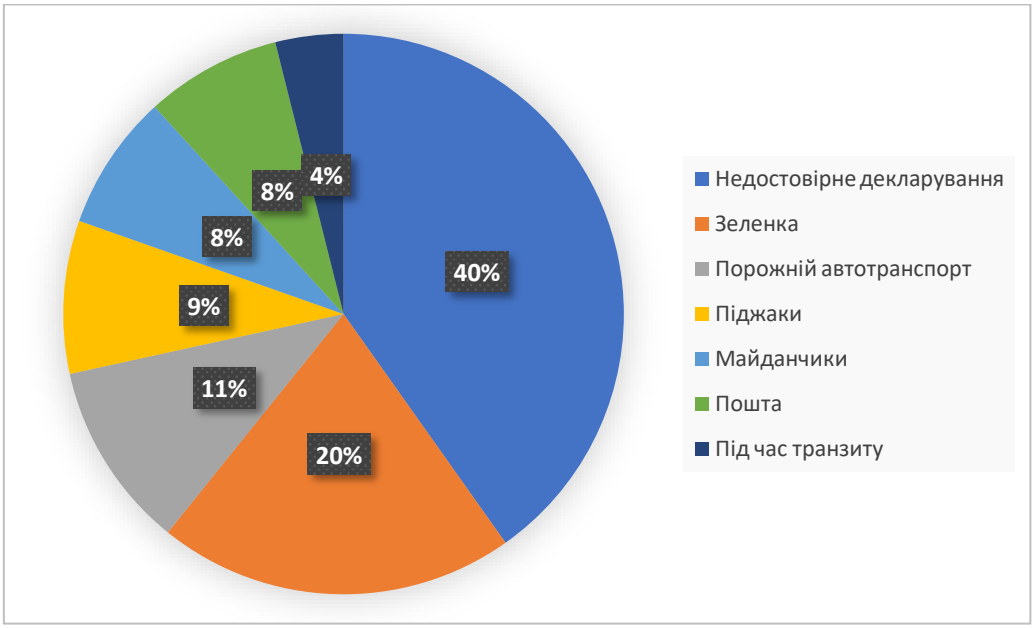

Рисунок 2.7 - Частка способів контрабанди в Україні у 2023-2025 рр., % [4]

Узагальнення взаємозв'язку між ключовими товарними групами, типовими схемами нелегального перевезення та регіонами їх поширення наведено в таблиці 2.7:

Таблиця 2.7

Взаємозв'язок основних товарних груп, схем контрабанди та регіонів поширення

Товарна група	Типові схеми контрабанди	Основні регіони / напрямки
Підакцизні товари (тютюн, алкоголь)	«Зеленка», «піджаки», поштові відправлення	Закарпатська, Львівська, Чернівецька області; західний кордон з ЄС
Паливо та нафтопродукти	Перерваний транзит, заниження митної вартості, фіктивний імпорт	Одеська область, морські порти; південний напрямок
Наркотичні засоби та психотропні речовини	Приховування у транспортних засобах, авіаперевезення	Міжнародні аеропорти, південні та західні кордони
Зброя, боєприпаси, вибухові речовини	Приховане перевезення	Тимчасово окуповані території, східний напрямок

Лікарські засоби та медичні товари	Поштова контрабанда, заниження вартості, підміна товарів	Західний кордон, міжнародні поштові центри
Промислові та споживчі товари (одяг, техніка)	Недостовірне декларування, «модні фірми», поштові схеми	Західний кордон, Одеська область, морські порти
Валютні цінності та дорогоцінні метали	Приховування в багажі, недекларування	Міжнародні аеропорти України, південні та західні кордони
Культурні цінності	Приховане переміщення, підробка документів	Західний кордон, авіасполучення
Біологічні ресурси (ліс, бурштин)	Незаконний експорт, фальсифікація документів	Чернівецька, Волинська, Рівненська області

Джерело: складено автором [4;29]

Наведена таблиця дозволяє оцінити взаємозв'язок між категорією товару, способами його незаконного транспортування та географічним розподілом потоків контрабанди.

Регіональний аналіз зафіксованих випадків контрабанди має важливе значення для виявлення територіальних тенденцій цього явища. Він дозволяє визначати найбільш вразливі ділянки державного кордону та слабкі місця транспортної інфраструктури України. Згідно зі статистикою правоохоронних і митних органів, найбільше порушень, пов'язаних із нелегальним переміщенням вантажів, фіксується у прикордонних регіонах, зонах із розвиненою мережею міжнародного транспортного сполучення, а також у районах, де розташовані морські порти та міжнародні аеропорти. Така територіальна специфіка зумовлена географічним положенням країни, високим рівнем зовнішньоекономічних зв'язків і добре розвиненою транспортною інфраструктурою.

Прикордонні регіони

«Закарпатська область» є однією з територій із високим рівнем виявлення випадків контрабанди. Область межує з декількома країнами ЄС, зокрема Угорщиною, Словаччиною та Румунією, що сприяє використанню

різноманітних шляхів для незаконного транспортування товарів. Найчастіше тут намагаються провезти спиртні напої, тютюнові вироби та товари масового споживання з метою уникнення сплати мит.

«Львівська область» виконує роль одного з ключових транзитних регіонів України на шляху до країн Західної Європи. Велика кількість автомобільних і залізничних пунктів пропуску через кордон із Польщею призводить до частих правопорушень. Тут фіксуються випадки приховування товарів від митного контролю, заниження митної вартості, а також спроби переміщення контрабанди під виглядом речей для особистого користування.

Основними предметами контрабанди в цьому регіоні є тютюнові вироби та паливо.

«Чернівецька область» межує з Румунією, і саме через цей кордон регулярно фіксують переміщення контрабанди. У цьому регіоні найбільш поширеними є спроби незаконного ввезення невеликих і середніх партій товарів, зокрема тютюнових виробів, алкоголю, а також перевезення хвойної деревини через слабо контрольовані ділянки кордону.

«Одеська область» відіграє особливу роль у структурі контрабанди завдяки поєднанню наземних і морських кордонів. Окрім сусідства з Республікою Молдова та Румунією, область має розвинену портову інфраструктуру, що створює значні ризики незаконного переміщення великогабаритних і дороговартісних товарів, таких як техніка, пальне, промислова продукція та товари подвійного призначення.

Морські порти та міжнародні аеропорти України є важливими вузлами міжнародної торгівлі та транспортних перевезень. Контрабанда через порти зазвичай носить організований характер, що включає такі методи, як фальсифікація супровідної документації, підміна кодів товарної номенклатури або приховування справжньої митної вартості вантажу. В аеропортах частіше фіксують спроби прокрасти валюту, ювелірні вироби, культурні цінності,

наркотичні речовини та психотропи. Особливістю цих правопорушень є їх порівняно невеликий масштаб, але висока вартість контрабандного вантажу.

Тимчасово окуповані території України характеризуються значними труднощами у зборі даних про масштаби контрабанди через обмежений контроль з боку державних органів і недоступність офіційної статистики. В наявній інформації зазначається, що ці території використовуються як нелегальні канали для транспортування продукції, пального, зброї та інших заборонених товарів. Це створює серйозні ризики для фінансової стабільності та національної безпеки країни.

Таким чином, найбільша кількість випадків контрабанди в Україні зосереджена саме в прикордонних регіонах, на транспортних вузлах, у морських портах і міжнародних аеропортах. Це вказує на нагальну потребу у зміцненні митного та прикордонного контролю саме у цих стратегічно важливих зонах.

Для узагальнення регіональних особливостей контрабандної діяльності в Україні доцільно систематизувати основні товарні потоки за регіонами, що подано в таблиці 2.8:

Таблиця 2.8

Регіональна спеціалізація контрабандних потоків в Україні

Регіон	Основні товари контрабанди	Характерні особливості
Закарпатська область	Тютюнові вироби, алкоголь	Наявність «зеленого кордону», дрібні та середні партії
Львівська область	Тютюн, паливо, споживчі товари	Інтенсивний транзит, заниження митної вартості
Чернівецька область	Алкоголь, тютюн, деревина	Малоконтрольовані ділянки кордону
Одеська область	Паливо, техніка, промислові товари	Морські порти, масштабні партії
Морські порти	Паливо, техніка, сировина	Організовані схеми, підробка документів

Міжнародні аеропорти	Валюта, наркотики, ювелірні вироби	Висока вартість, невеликі обсяги
Тимчасово окуповані території	Паливо, зброя, промислові товари	Відсутність повноцінного контролю

Джерело: складено автором [4]

Систематизація регіональної специфіки контрабандної діяльності дає змогу виявити найбільш вразливі ділянки митного кордону, а також обґрунтувати основні вектори для посилення митного контролю.

Виявлені продуктові та регіональні нюанси нелегального провезення формують аналітичну основу для подальшого вивчення дієвості митного контролю та кроків протидії контрабанді в Україні.

Протидія нелегальній торгівлі в Україну упродовж останніх років здійснювалася переважно з боку кількох країн, які окреслюються близькістю географічного розташування.

Серед найбільш жвавих учасників контрабанди в Україну у 2019-2023 роках можна відзначити: Польща. Завдяки суміжному кордону та активному торгівельному товарообміну, Польща є однією з головних держав-джерел нелегальних надходжень в Україну. Контрабандні товари, зазвичай, завозяться через прикордонні пункти або забороненими шляхами через прикордонну зону. Німеччина славиться своєю високою технічною та виробничою основою, що приваблює українських підприємців та покупців.

Проте, через високі митні збори та обмеження, деякі товари можуть нелегально ввозитися в Україну з Німеччини, переважно шляхом перетину прикордонних пунктів або нелегальні шляхи Угорщина. З угорського боку відбувається активне завезення контрабандних товарів, зокрема алкоголю, тютюнових виробів та інших товарів, через територію Закарпаття.

Ці країни мають стратегічне значення для контрабандних зусиль в Україну через їхнє географічне розташування та інтенсивні торговельні зв’язки з державою. Вони є предметом особливої уваги з боку українських

митних та правоохоронних органів у межах протидії контрабанді. Країни, з яких провадиться контрабанда в Україну, подано на рис. 2.8:

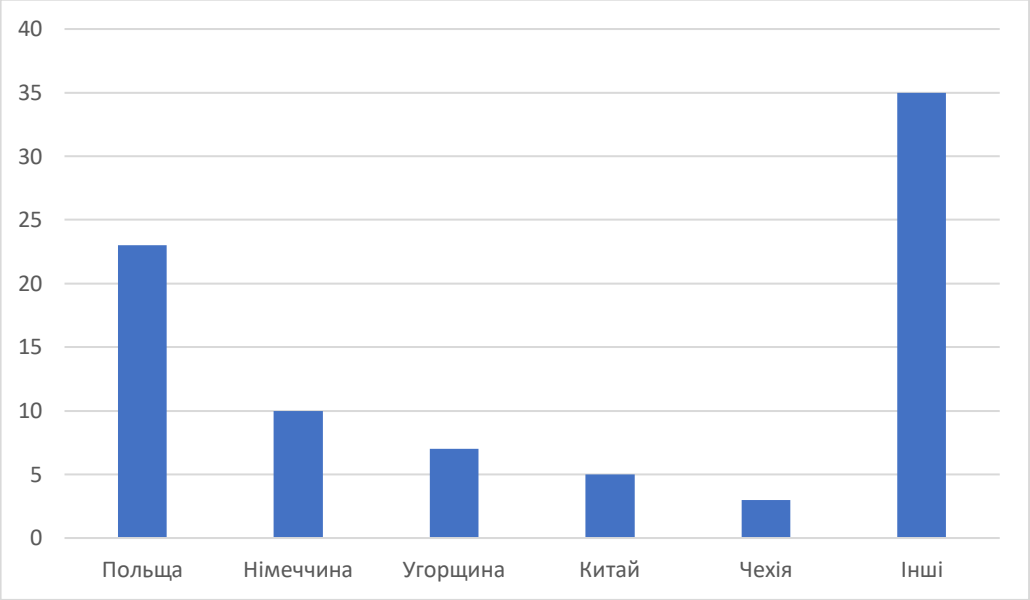

Рисунок 2.8 - Країни, з яких здійснюється контрабанда в Україну у 2019-2023 рр. [4]

2.3 Оцінка ефективності діяльності державних органів у сфері протидії контрабанді в Україні

Державна митна служба України (Держмитслужба) функціонує як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується і координується через Міністра фінансів за вказівкою Кабінету Міністрів України [36].

Основними завданнями Держмитслужби, визначеними митним та адміністративним законодавством, є реалізація державної митної політики, здійснення митного контролю та оформлення товарів, а також запобігання і виявлення порушень митного законодавства. У межах своїх повноважень

Держмитслужба застосовує адміністративні заходи та співпрацює з іншими правоохоронними органами.

Служба безпеки України (СБУ) є державним органом спеціального призначення з правоохоронними функціями, основним завданням якого є забезпечення державної безпеки України. Вона виступає як головний орган у сфері контррозвідувальної діяльності та координатор у національній системі протидії терористичній діяльності. Зокрема, СБУ фокусується на виявленні та припиненні незаконного переміщення товарів, що становлять загрозу національній безпеці, таких як зброя, продукція подвійного призначення та стратегічні матеріали. У межах своїх обов'язків вона здійснює оперативно-розшукову діяльність та співпрацює з іншими правоохоронними органами для ефективного виконання покладених завдань [38].

Бюро економічної безпеки України (БЕБ) є спеціалізованим органом виконавчої влади зі статусом, визначеним його місцем у системі державного управління. Його діяльність координується Кабінетом Міністрів України.

Основною функцією БЕБ є протидія правопорушенням, що загрожують економічній стабільності держави. У боротьбі з контрабандою бюро проводить досудові розслідування економічних злочинів, пов'язаних із нелегальним переміщенням товарів, та здійснює фінансово-аналітичну роботу з виявлення схем ухилення від сплати митних платежів. Для реалізації поставлених завдань БЕБ активно співпрацює з іншими правоохоронними органами.

Національна поліція України виконує функції центрального органу виконавчої влади, основне спрямування діяльності якого полягає у забезпеченні охорони прав і свобод громадян, запобіганні кримінальним правопорушенням і підтриманні громадського порядку. У межах своєї компетенції у сфері боротьби з контрабандою Національна поліція проводить розслідування кримінальних справ, протидіє функціонуванню організованих злочинних угруповань та забезпечує оперативне супроводження процесів

незаконного переміщення товарів через кордон. Для досягнення цих цілей необхідною складовою є ефективна координація дій із іншими правоохоронними органами, такими як Бюро економічної безпеки (БЕБ) та Служба безпеки України (СБУ).

Державна прикордонна служба України є спеціалізованим правоохоронним органом, якому доручено забезпечення недоторканності державного кордону та захист суверенних прав України у її виключній морській зоні [37].

Основним завданням служби є охорона кордону, а також запобігання незаконному переміщенню товарів поза митним контролем. У пунктах пропуску вона тісно співпрацює з митними органами, здійснюючи комплексний контроль осіб і вантажів. У випадках загрози державній безпеці, таких як виявлення зброї, товарів подвійного призначення чи стратегічної продукції, служба організовує оперативну взаємодію зі Службою безпеки України.

Державна податкова служба України функціонує як центральний орган виконавчої влади, діяльність якого спрямовується та координується Кабінетом Міністрів через Міністра фінансів. Вона відповідає за реалізацію державної податкової політики, а також політики з адміністрування єдиного внеску на загальнообов’язкове державне соціальне страхування.

Основна місія цього органу полягає у контролі за правильністю нарахування, своєчасністю і повнотою сплати податків, зборів і інших обов’язкових платежів до державного бюджету [26].

Таблиця 2.9

Характеристика основних державних органів у сфері протидії контрабанді

Орган	Сфера відповідальності	Основні проблеми	Дублювання повноважень
Державна митна служба України	Митний контроль та оформлення	Корупційні ризики; обмежена	Перетин з БЕБ та СБУ щодо виявлення

	товарів; виявлення порушень митного законодавства; застосування адміністративних санкцій	цифрова інтеграція; кадровий дефіцит	економічної контрабанди; з ДПСУ - у частині контролю на кордоні
Служба безпеки України	Боротьба з контрабандою, що загрожує держбезпеці (зброя, стратегічні товари); оперативно-розшукова діяльність	Нечіткість меж економічної підслідності; обмежена відкритість інформації;	Перетин з БЕБ щодо економічних злочинів; з Нацполіцією - у сфері ОРД
Бюро економічної безпеки України	Розслідування економічних злочинів, пов'язаних з контрабандою; фінансово-аналітична робота	Кадрова нестача; інституційне становлення; недостатня аналітична інтеграція з митницею	Перетин із СБУ та поліцією щодо підслідності економічних злочинів
Національна поліція України	Розслідування кримінальних правопорушень; боротьба з організованими групами; оперативний супровід	Перевантаження справами; розмитість підслідності	Перетин з БЕБ і СБУ в частині розслідування економічної контрабанди
Державна прикордонна служба України	Охорона державного кордону; виявлення незаконного переміщення товарів поза митним контролем	Недостатня технічна оснащеність; складність контролю «зеленого» кордону; затримки обміну даними	Перетин із митницею в пунктах пропуску; з СБУ - щодо контрабанди стратегічних товарів

Державна податкова служба України	Контроль за сплатою податків і зборів, аналіз фінансових операцій підприємств, виявлення схем ухилення від оподаткування, перевірка походження товарів та їх відображення у податковій звітності	складні схеми ухилення від оподаткування, використання фіктивних підприємств, недостатній обмін інформацією між органами, обмежені ресурси для аналітичної роботи	частково перетинаються повноваження з Державна митна служба України щодо контролю вартості товарів та з Бюро економічної безпеки України у сфері розслідування економічних правопорушень

Джерело: складено автором [26;36;37;38]

2.4 Фінансові аспекти запобігання та протидії незаконному переміщенню товарів через митний кордон

Фіскальна складова контрабанди включає сукупність бюджетних втрат держави, які виникають унаслідок нелегального перевезення товарів через митний кордон без сплати обов'язкових митних зборів. Для оцінки динаміки надходжень ввізного мита до Державного бюджету України важливо звернути увагу на відповідні показники за період 2021-2026 років.

У таблиці 2.10 представлено обсяги надходжень ввізного мита та їхні абсолютні зміни упродовж цього звітного періоду.

Таблиця 2.10

Надходження ввізного мита до державного бюджету 2021-2026

Рік	Надходження від ввізного мита, млрд грн	Абсолютна зміна, млрд грн
2021	36,9	-
2022	23,3	-13,6
2023	39,6	+16,3
2024	47,6	+8,0
2025	53,6	+6,0

2026 (січень)	4,2	-

Джерело: складане автором [30;31;32;34]

Згідно з даними таблиці 2.12, у 2022 році спостерігалося суттєве скорочення надходжень від ввізного мита на 13,6 млрд грн порівняно з 2021 роком, що, ймовірно, було зумовлено наслідками воєнних дій та зменшенням обсягів імпорту. У 2023 році ситуація змінилася, і надходження зросли на 16,3 млрд грн, що свідчить про поступове відновлення економічної активності. У період 2024-2025 років позитивна тенденція продовжує зберігатися, хоча темпи приросту дещо уповільнюються. Дані за січень 2026 року демонструють стабільний рівень надходжень. Для детальнішого аналізу структури митних платежів слід розглянути надходження акцизного податку з ввезених підакцизних товарів на митну територію України. В таблиці 2.11 наведено показники надходжень акцизного податку за період 2021-2026 років.

Таблиця 2.11

Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)

Рік	млрд грн	Абсолютна зміна, млрд грн
2021	79,6	-
2022	41,7	-37,9
2023	74,8	33,1
2024	105,2	30,4
2025	161,2	56,0
2026 (січень)	13,2	- 148,0

Джерело: складане автором [30;31;32;34]

У 2022 році зафіксовано значне скорочення надходжень від акцизного податку до 41,7 млрд грн, що значно поступається рівню попереднього року, коли ці надходження становили 79,6 млрд грн. Це пов’язано з негативними наслідками воєнного стану та скороченням обсягів імпорту підакцизної

продукції. Проте вже у 2023 році відбулося суттєве відновлення, і надходження склали 74,8 млрд грн, що майже повернуло їх до рівня 2021 року.

Починаючи з 2024 року, спостерігається стрімке зростання акцизних надходжень, які досягли 105,2 млрд грн у 2024 році та 161,2 млрд грн у 2025 році. Ця позитивна динаміка свідчить як про активізацію імпортних операцій, так і про підвищення ефективності фіскальної політики у сфері акцизного оподаткування.

В цілому можна відзначити тенденцію до поступового збільшення надходжень акцизного податку після їх різкого зниження в 2022 році.

Окрім акцизів, важливу роль у системі митних платежів відіграє податок на додану вартість, який нараховується на ввезені в Україну товари. Для повнішого аналізу його фіскального значення доцільно розглянути динаміку надходжень цього податку за період 2021-2026 років. Зведені дані про обсяги надходжень ПДВ із імпортованої продукції представлені в таблиці 2.12:

Таблиця 2.12

Надходження податку на додану вартість з ввезених на митну територію України товарів

Рік	млрд грн	Абсолютна зміна, млрд грн
2021	380,7	-
2022	253,1	-127,6
2023	366,2	113,1
2024	466,1	99,9
2025	542,4	76,3
2026 (січень)	40,2	-502,2

Джерело: складане автором [30;31;32;34]

У 2022 році надходження від ПДВ на імпортовані товари суттєво знизилися до 253,1 млрд грн у порівнянні з 380,7 млрд грн у 2021 році. Це стало наслідком скорочення імпорту та загальних економічних труднощів в умовах воєнного стану. У 2023 році відзначається відновлення надходжень

до 366,2 млрд грн, що вказує на поступове стабілізуваня зовнішньоекономічної діяльності.

Протягом 2024-2025 років спостерігається стабільне зростання: надходження збільшилися до 466,1 млрд грн та 542,4 млрд грн відповідно, що свідчит про активізацію імпорту та зростання значення ПДВ у формуванні доходів бюджету.

Таблиця 2.13

Структура перерахувань до Державного бюджету Одеською митницею за 2024-січень 2026рр.

	2024 РІК		2025 РІК		Січень 2026	
	грн	%	грн	%	грн	%
ВСЬОГО ДЕРЖБЮДЖЕТ	33 495 773,9	100	50 118 732,4	100	4 162 564,7	100
Загальний фонд						
Акцизний податок з ввезених на митну територію України підакцизних товарів (продукції)	322 134,4	0,96	584 157,2	1,17	46 809,1	1,12
Податок на додану вартість з ввезених на територію України товарів	28 959 344,4	86,46	43 211 187,6	86,22	3 451 829,8	82,93
Ввізне мито	4 040 388,8	12,06	5 044 525,1	10,07	489 450,8	11,76
Вивізне мито	73 862,4	0,22	1 120 309,1	2,24	5 264,9	0,13
особливі види мита та сезонне мито	55 386,2	0,17	109 778,6	0,22	15 385,9	0,37
Єдиний збір, що справляється у пунктах пропуску через державний кордон України	19 481,7	0,06	24 105,5	0,05	1 964,4	0,05
Плата за виконання митних формальностей митними органами поза місцем розташування цих органів	3 840,3	0,01	4 621,5	0,01	231,8	0,01
Інші надходження, крім перелічених	20 954,7	0,06	19 757,4	0,04	1 811,3	0,04
Разом Загальний фонд	33 495	99,99	50 118	99,99	4 012	96,40

	392,7		442,1		748,0	
Спеціальний фонд	0,0	0	0,0	0		
Мито, яке сплач. при поміщенні суден у митний режим тимчасового ввезення з умовним частковим звільненням від оподаткування митними платежами	381,2	0,01	290,4	0,01	0,0	0,0
Разом Спеціальний фонд	381,2	0,01	290,4	0,01	149 816,7	3,6

Джерело: За результатом опрацювання відповіді на отримання публічної інформації від 02.02.2026 № б/н (вх. № ЗПІ/1/7.10-4від 02.02.2026)

Аналіз представлених даних демонструє незмінно домінуючу роль податку на додану вартість у структурі надходжень до Державного бюджету через Одеську митницю протягом періоду з 2024 року до січня 2026 року. Цей показник стабільно перевищує 80 %, що свідчить про ключову роль імпортних операцій у формуванні доходів держави.

У 2025 році зафіксовано суттєве збільшення загального обсягу перерахувань у порівнянні з 2024 роком. Це явище, ймовірно, обумовлене підвищенням активності у сфері зовнішньоекономічної діяльності та збільшенням обсягів імпорту. У той же час у структурі платежів простежуються певні зміни: зросла частка акцизного податку та вивізного мита, тоді як питома вага ввізного мита трохи зменшилася.

Статистика за січень 2026 року підтверджує збереження загальних тенденцій, хоча частка ПДВ дещо скоротилася. Водночас спостерігається незначне зростання ролі ввізного мита та окремих інших платежів. Окрему увагу варто приділити збільшенню частки спеціального фонду, що може свідчити про зміну підходів до розподілу бюджетних надходжень.

Загалом структура надходжень відрізняється відносною стабільністю та яскраво вираженим акцентом на оподаткування імпорту. Це підкреслює значну залежність бюджетних доходів від зовнішньоторговельної активності в регіоні.

РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ЗАПОБІГАННЯ КОНТРАБАНДІ

3.1 Проблемні аспекти сучасної системи протидії контрабанді в країнах ЄС

Європейське управління з питань запобігання зловживань та шахрайства (European Anti-fraud Office, OLAF) – орган, що розслідує шахрайство з бюджетом ЄС, корупцію та серйозні порушення у європейських установах, а також розробляє політику боротьби з шахрайством для Європейської Комісії [41].

OLAF здійснює свою місію, проводячи повністю незалежні внутрішні та зовнішні розслідування. Він координує діяльність своїх партнерів у боротьбі з шахрайством у державах-членах. OLAF надає державам-членам ЄС потрібну підтримку та технічні знання, щоб допомогти їм у боротьбі з шахрайством.

OLAF бере участь у розробці стратегії протидії шахрайству Європейського Союзу та вживає необхідних кроків для посилення відповідного законодавства. OLAF проводить адміністративні розслідування.

Він не має судових повноважень зобов'язувати національні правоохоронні органи діяти згідно до його подальших порад [40].

Контрабанда в ЄС є нелегальним переміщенням товарів через зовнішні кордони Європейського Союзу із порушенням митних правил, уникненням контролю або торгівлею забороненими товарами. Це явище, охоплює незаконе ввезення/вивезення, фінансові порушення, такі як ухилення від сплати мит, а також транспортування підроблених товарів, наркотичних речовин чи інших заборонених виробів, що становлять загрозу як для безпеки, так і для бюджету ЄС.

Шенгенська зона, яка об'єднує країн (переважно членів ЄС, а також Ісландію, Норвегію та Ліхтенштейн), забезпечує вільне пересування без внутрішнього прикордонного контролю. Однак перевірки продовжують здійснюватися на зовнішніх кордонах. З кінця 2026 року для українців

запровадять платний в'їзд за системою ETIAS, а вже 2025 року діятиме система реєстрації в'їзду/виїзду EES, що включатиме сканування відбитків пальців і обличчя.

Європейський досвід у сфері криміналізації контрабанди демонструє, що в багатьох розвинених країнах зі стабільною та сильною економікою основний акцент робиться на застосуванні економічних стимулів для протидії незаконному ввезенню товарів. Це враховує високий рівень законослухняності як серед бізнесу, так і громадян. Водночас, кримінальна відповідальність за контрабанду товарів, зокрема підакцизних товарів, залишається дієвим інструментом впливу. У ряді держав Європейського Союзу, таких як Італія, Литва, Польща, Румунія, Словаччина, Швеція, Німеччина, Угорщина та інших, передбачені жорсткі покарання за незаконне ввезення продукції.

Законодавство Німеччини встановлює, що будь-яка особа, яка ухиляється від сплати імпортного або експортного мита з метою отримання комеційної вигоди або порушує торговельні заборони підлягає кримінальній відповідальності у вигляді позбавлення волі строком від шести місяців до десяти років. У випадках менш значної тяжкості може застосовуватися покарання у вигляді позбавлення волі строком до п'яти років або накладення штрафу. Здебільшого, митні органи у державах-членах Європейського Союзу наділені відповідними правоохоронними засобами. Головною функцією митниці є забезпечення належного контролю міжнародної торгівлі та здійснення заходів, спрямованих на захист ЄС від недобросовісної та незаконної торгівлі. Митні служби мають широкі повноваження, зокрема право здійснювати будь-які митні перевірки, які вони вважатимть за доцільні, включаючи оцінку ризиків.

Митний кодекс, ЄС установлює загальні процедури та регулює порядок переміщення товарів через митний кордон. Цей нормативний акт визначає правовий статус митниць, основними функціями яких є нарахування митних зборів, здійснення моніторингу товарів на кордоні та забезпечення

дотримання вимог безпеки щодо товарообігу. Додатково митниці надають засоби для контролю відповідності продукції встановленим стандартам безпеки.

У країнах Європейського Союзу розмір вартості товарів, з якого починається кримінальна відповідальність за контрабанду суттєво відрізняється. Наприклад, у Словаччині ця сума не перевищує 300 євро, тоді як у Португалії вона перевищує 50 000 євро. Водночас ефективність прикордонного контролю залишається низькою - перешкоджати вдається менш ніж половині випадків нелегального перевезення. Це частково пов'язано з тим, що контрабанда часто приносить значні прибутки: так, тютюнові вироби в Литві коштують у 3-4 рази дорожче, ніж в Україні, а у Великій Британії - у 10 разів [39].

Що ж до санкцій за контрабанду в Україні, нещодавно законодавство передбачило обов'язкову конфіскацію майна порушника, а також заборону займати певні посади чи здійснювати окремі види діяльності строком до трьох років. Крім того, залежно від тяжкості злочину, передбачено штрафи у розмірі від 4 000 до 45 000 євро або позбавлення волі на строк від 5 до 12 років.

У країнах ЄС кримінальна відповідальність за контрабанду визначається законодавством кожної окремої держави. Так, максимально можливе покарання в Німеччині та Франції становить 10 років ув'язнення.

У цих країнах, а також у Польщі діють особливо суворі заходи, зокрема високі штрафи. У Польщі їх обсяг залежить від денної ставки підприємства і може сягати досягати 10 мільйонів євро. Для найсерйозніших порушень передбачене позбавлення волі до 10 років, що відповідає директивам ЄС.

Таким чином, норми українського законодавства щодо покарання за контрабанду загалом узгоджуються із європейськими стандартами, що говорить про відповідність українсьної системи вимогам Європейського Союзу [43].

Митний кодекс Франції

За будь-які дії, пов’язані з контрабандою, імпортом чи експортом без декларування, якщо вони стосуються товарів із категорії заборонених або тютюнових виробів, передбачено покарання у вигляді позбавлення волі до трьох років. Крім того, накладається конфіскація незаконно ввезених предметів, транспортних засобів, інструментів, використаних для приховування порушення, а також майна, застосованого чи призначеного для вчинення правопорушення. До цього додається штраф у розмірі, що становить одну або дві вартості об’єкта.

Максимальний строк позбавлення волі збільшується до п’яти років, а штраф може складати тричі більше вартості об’єкта порушення, якщо незаконні дії стосуються товарів подвійного призначення - цивільних чи військових - обіг яких регулюється європейськими нормами.

У разі контрабанди небезпечних для здоров’я, моралі чи безпеки населення речей, перелік яких визначений відповідним наказом міністра з митних питань, або скоєння порушення організованою групою строк ув’язнення може досягти років. Штраф у цьому випадку встановлюється в розмірі до десяти вартостей об’єкта шахрайства.

До митних правопорушень належать:

- ✓ будь-яка навмисна дія щодо контрабанди або імпорту чи експорту без декларації щодо товарів;
- ✓ свідома фальсифікація декларацій, використання недійсних або неточних документів, подання неповної чи неправдивої інформації з метою або результатом отримання неправомірної фінансової вигоди, звільнення від оподаткування чи зиження мита.

За такі дії передбачено покарання у вигляді позбавлення волі строком до п’яти років, а також штраф у розмірі вартості об’єкта шахрайства, який може становити одинарну або подвійну суму.

Злочини, скоєні організованою групою, передбачають покарання у вигляді позбавлення волі терміном до десяти років, а також штраф у розмірі,

що в десять разів перевищує вартість предмета шахрайства. Окрім цього, до винних застосовується конфіскація предмета шахрайства, транспортних засобів, які використовувалися під час злочину, майна, призначеного для його скоєння, а також речей, що служили для маскування незаконних дій.

Передбачена також конфіскація активів і майна, отриманих безпосередньо чи опосередковано в результаті злочинної діяльності.

Митному кодексу Франції присвячено положення про протидію контрабанді. Під контрабандою розуміють ввезення або вивезення товарів поза митним контролем, а також будь-яке порушення законодавчих чи нормативних приписів, що стосуються зберігання та транспортування товарів на митній території.

Основними елементами, які стосуються дій, пов'язаних із контрабандою, є:

- ✓ недотримання певних статей Митного кодексу;
- ✓ здійснення шахрайських платежів або таємного вивантаження вантажів у портах чи на узбережжі;
- ✓ зменшення обсягу або заміна товарів під час транспортування, порушення затверджених маршрутів чи термінів перевезення, пошкодження або навмисне приведення в негідний стан засобів митного нагляду й ідентифікації, а також будь-які інші дії, пов'язані з порушенням митного контролю при переміщенні товарів;
- ✓ порушення законодавчих або нормативних норм, що забороняють експорт чи реекспорт, вимагають сплати мит та податків або виконання інших формальностей, якщо такі дії супроводжувалися обманом або спробою його здійснення поза межами митної служби і не підпадають під санкції інших статей кодексу.

Ввезення чи вивезення товарів без належного декларування класифікуються як акт контрабанди у випадках, коли товари, проходячи через митницю, приховуються від контролю шляхом розміщення в спеціально

обладнаних схованках або в прихованих частинах транспортних засобів, не призначених для зберігання вантажу.

У Німеччині відповідальність за незаконне перевезення товарів регулюється нормами Фіскального кодексу ФРН

Кодекс виділяє такі типи складів правопорушень:

1. «Незаконний імпорт, експорт або транзит товарів»

Особа, яка здійснює імпорт, експорт або транзит товарів із порушенням законодавчих заборон, вважається особою, що діяла незаконно. У разі визнання вини така особа може бути притягнена до відповідальності у вигляді штрафу або позбавлення волі на строк до п’яти років.

2. «Професійна діяльність, пов’язана з насильством, або організована контрабанда»

Зокрема, наступні випадки розглядаються як правопорушення:

- ✓ уникнення сплати імпортного чи експортного мита з комерційною метою.
- ✓ незаконне ввезення, вивезення чи транспортування товарів на комерційній основі, що порушує монопольне законодавство.

Такі дії караються позбавленням волі на строк від шести місяців до десяти років. У менш тяжких випадках можуть бути застосовані більш м’які санкції у вигляді позбавлення волі на строк до п’яти років або штрафних санкцій.

3. «Відповідальність за окремі обтяжуючі обставини»

До кримінальної відповідальності можуть бути притягнуті особи, які:

- ✓ ухиляються від сплати ввізного чи вивізного мита або здійснюють незаконний обіг товарів, маючи при цьому вогнепальну зброю під час вчинення відповідних дій.
- ✓ вчиняють перелічені дії, маючи при собі зброю, інші засоби насильства або інструменти, призначені для запобігання чи подолання опору іншої особи за допомогою сили чи погрози її застосування.

- ✓ беруть участь у таких правопорушеннях як член організованої злочинної групи, створеної з метою систематичного уникнення сплати митних платежів або незаконного переміщення товарів через кордон.

Таким чином, Кодекс приділяє особливу увагу як порушенням митного законодавства, так і посиленню покарань у разі їх вчинення за обтяжуючих обставин.

Кваліфікаційні ознаки контрабанди включають використання озброєння або діяльність у складі організованої групи. Окремо виділяються такі дії, як придбання, зберігання чи збут товарів, отриманих шляхом ухилення від сплати податків. Міра покарання за такі правопорушення визначається залежно від ступеня їхньої тяжкості: найсуворіше покарання передбачає позбавлення волі на строк від шести місяців до десяти років. У менш серйозних випадках можливе обмеження волі на строк до п’яти років або накладення грошового штрафу.

Окрім основного покарання, суд може прийняти рішення про позбавлення права на зайняття державних посад або участь у публічних виборах у разі сприяння особі, яка вчинила такі дії, як:

- ✓ ухилення від сплати податків;
- ✓ незаконний імпорт, експорт чи перевезення товарів;
- ✓ придбання, зберігання або збут товарів, одержаних шляхом ухилення від сплати податків.

До того ж, відповідно до законодавства, товари та транспортні засоби, що використовувалися для вчинення контрабанди, можуть бути конфісковані [42].

На основі аналізу національних практик держав-членів Європейського Союзу та положень українського законодавства можна виявити низку проблем і загроз, що впливають на ефективність протидії контрабанді. Вони також створюють додаткові ризики для українських перевізників та бізнесу. Для більшої наочності та структурованого представлення цих викликів важливо

узагальнити їх у формі таблиці, яка буде ілюструвати основні проблеми, їх прояви у країнах-членах ЄС та потенційний вплив на економіку та правове поле України.

Особливу увагу з-поміж видів контрабанди привертає нелегальний обіг наркотиків. Незаконні наркотичні засоби є одним із найбільш прибуткових різновидів організованої злочинності та значною частиною нелегального обігу товарів у ЄС. За оцінками, вони становлять приблизно одну п’яту світових злочинних прибутків [44].

Таблиця 3.1

Основні проблеми митно-правового регулювання в країнах ЄС та їх вплив на Україну

Проблема	Суть проблеми в країнах ЄС	Вплив на Україну та українських перевізників
Різна межа вартості для кримінальної відповідальності	У Словаччині кримінальна відповідальність настає від 300 євро; у Португалії - понад 50 000 євро	Відсутність уніфікації створює ризик непорозумінь для українських експортерів/імпортерів
Висока «окупність» контрабанди	Ціни на тютюн, алкоголь, інші товари у ЄС значно вищі, ніж в Україні	Стимул для незаконного переміщення товарів з України в ЄС з фінансовою вигодою
Різниця у правових підходах та покараннях	Строки позбавлення волі та розмір штрафів значно різняться (5-10 років, штрафи до 10 млн євро)	Складно орієнтуватися українським бізнесменам, які працюють на ринку ЄС
Обмежена ефективність прикордонного контролю	Прикордонний контроль запобігає менш ніж половині нелегальних переміщень	Може призвести до втрат українських товарів або їх конфіскації
Відсутність єдиної європейської практики	Кожна країна застосовує власні методи та санкції	Українські перевізники ризикують через непередбачувані штрафи та конфіскації

застосування санкцій		
Складність застосування нових технологій контролю (ETIAS, EES)	Впровадження систем контролю відбувається поетапно	Українці стикаються з новими вимогами, можливі затримки на кордонах

Джерело: складено автором [39;43]

Системи протидії контрабанді в країнах Європейського Союзу вирізняються значним рівнем нормативного регулювання та жорсткими санкціями за порушення. Однак на практиці реалізація таких заходів стикається з низкою проблем, серед яких слід зазначити розбіжності у підходах до кримінальної відповідальності, недостатню результативність прикордонного контролю, а також труднощі, пов’язані із впровадженням сучасних технологій. Для України ці обставини визначають важливість підвищення рівня поінформованості транспортних компаній та підприємців щодо європейських стандартів, гармонізації національного законодавства і посилення аналітичної підтримки у сфері міжнародної торгівлі.

3.2 Напрями підвищення прозорості митного контролю

Підвищення рівня прозорості та ефективності функціонування митних органів значною мірою залежить від впровадження цифровізації митних процедур, що розглядається як стратегічний напрям розвитку цієї сфери.

Основним елементом такого підходу є створення електронної митниці (е-митниці), яка сприяє оптимізації процесів і прискоренню виконання митних операцій. Ключовою складовою цієї концепції є введення електронного декларування товарів, що дозволяє суб’єктам зовнішньоекономічної діяльності подавати документи в режимі онлайн, усуваючи потребу у фізичній участі. Завдяки цьому процес митного оформлення суттєво скорочується за часом, мінімізуються ризики зловживань, а загальна якість митної діяльності значно зростає.

Одним із важливих елементів цифровізації є застосування автоматизованих систем перевірки. Ці системи виконують оцінку ризиків, здійснюють відбір об’єктів для контролю та проводять аналіз даних без прямого втручання посадових осіб. Автоматизація важливих етапів митного оформлення, таких як прийом і обробка декларацій, оцінка ризиків і моніторинг вантажів у реальному часі, підвищує об’єктивність прийняття рішень та мінімізує вплив людського фактора, що є однією з вагомих переваг функціонування е-митниці.

Скорочення використання паперової документації через запровадження електронного документообігу також відіграє ключову роль у забезпеченні прозорості на всіх етапах митного контролю. Усі операції фіксуються в інформаційній системі, що дозволяє детально відстежувати кожен етап їх виконання.

Окремо варто відзначити інтеграцію митних інформаційних систем з іншими державними реєстрами та базами даних, включаючи податкові, прикордонні та статистичні ресурси. Такий підхід сприяє формуванню єдиної цифрової платформи для координації дій між митними органами та іншими державними установами. Це забезпечує більш комплексний контроль за переміщенням товарів і сприяє оперативному виявленню можливих порушень.

Запровадження принципу «єдиного вікна» відіграє ключову роль в оптимізації процесів взаємодії суб’єктів зовнішньоекономічної діяльності (ЗЕД) з державною адміністрацією, оскільки дозволяє подавати всі необхідні документи через єдину електронну платформу. Цей механізм суттєво спрощує процедури та забезпечує більш ефективне функціонування митної системи України, ставши одним із важливих етапів реформування митної служби.

Зазначена ініціатива була офіційно запроваджена 1 серпня 2016 року на підставі Постанови Кабінету Міністрів України від 25 травня 2016 року № 364 [45].

Система «єдиного вікна» сприяє зниженню часових витрат та фінансових ресурсів, необхідних для проходження процедур контролю. Вона об’єднує функції різних державних органів та створює можливість для суб’єктів ЗЕД подавати додаткові документи в електронному форматі, узгоджувати комунікацію із використанням загального інформаційного порталу. Запуск цієї системи також сприяє гармонізації національної митної практики із міжнародними стандартами, що позитивно впливає на інвестиційний клімат та стимулює збільшення обсягів зовнішньоторговельних операцій [46].

Важливим напрямом реформування митної галузі є інтеграція сучасних цифрових технологій, таких як штучний інтелект, обробка великих даних (Big Data) та Інтернет речей (IoT), у межах концепції смарт-митниці. Застосування цих рішень дозволяє державним органам адаптуватися до динамічних змін глобальних торговельних потоків, істотно підвищуючи якість аналізу ризиків і виявлення потенційних загроз. Наприклад, технологія Big Data здатна забезпечувати обробку значних масивів інформації, що уможливлює ідентифікацію закономірностей та передбачення можливих порушень митного законодавства. Зі свого боку, Інтернет речей (IoT) гарантує безперервний моніторинг руху товарів у реальному часі, що значно посилює прозорість і безпеку логістичних ланцюгів [46].

Прозорість митних процедур є фундаментальною складовою підвищення довіри суспільства до діяльності державних органів. Вона потребує створення відкритого доступу до інформації про чинні норми, тарифи та митні процедури, що дозволяє суб’єктам зовнішньоекономічної діяльності та громадянам завчасно ознайомитися із вимогами законодавства.

Такий підхід сприяє уніфікації правового розуміння норм регулювання серед усіх учасників процесу, допомагаючи уникати помилок при оформленні товарів.

Особливо важливим аспектом забезпечення прозорості є впровадження онлайн-доступу до даних про хід митного оформлення. Завдяки цьому підприємства мають змогу у режимі реального часу відстежувати етапи виконання процедур, що сприяє підвищенню прогнозованості процесу та більш ефективній організації логістичних операцій. Окрім того, мінімізується необхідність особистих контактів із посадовими особами, що відповідним чином знижує ризики корупції. Регулярне оприлюднення звітів про роботу митних органів є ще одним кроком на шляху до прозорості. У таких документах представлена інформація про надходження до Державного бюджету від митної діяльності, кількість проведених перевірок, виявлені порушення та результати боротьби з контрабандою, що забезпечує підвищення відповідальності державних структур перед громадськістю.

Надання відкритого доступу до відповідних даних сприяє підвищенню підзвітності митних органів перед суспільством, а також створює необхідні підґрунтя для ефективного здійснення громадського контролю. Крім того, забезпечення прозорості інформації сприяє поліпшенню бізнес-клімату, надаючи підприємцям чітке розуміння регуляторних норм та правил здійснення економічної діяльності.

Такий підхід має вагоме значення для формування довіри до митної системи, підтримує розвиток зовнішньоекономічної діяльності та сприяє інтеграції України у глобальну економіку. Відповідно, прозорість та доступність інформації виступають фундаментальними чинниками забезпечення належного функціонування митної сфери, відіграючи ключову роль у стимулюванні економічного розвитку країни.

Водночас антикорупційні заходи становлять один із головних інструментів зміцнення прозорості та підвищення ефективності діяльності митних органів. Корупційні ризики традиційно асоціюються з найбільш серйозними загрозами, які не лише підривають довіру суспільства до роботи

митної системи, але й створюють значні виклики для стабільності економіки та безпеки держави [49].

Одним із ключових аспектів у даній сфері є розробка та впровадження ефективних систем внутрішнього контролю, що передбачають систематичний моніторинг діяльності посадових осіб, детальний аналіз ухвалюваних ними рішень і перевірку їхньої відповідності встановленим стандартам [50].

Подібні системи дозволяють оперативно ідентифікувати порушення та дієво запобігати зловживанням службовими повноваженнями.

Обов'язкове декларування доходів митників є вагомим інструментом у протидії корупції. Ця практика забезпечує прозорість фінансового стану державних службовців і дає змогу перевіряти, наскільки їхні доходи відповідають заявленим джерелам. У разі виявлення невідповідностей уповноважені органи можуть ініціювати додаткові перевірки, спрямовані на виявлення і усунення корупційних схем.

Ефективним методом боротьби з корупцією залишається впровадження спеціалізованих каналів для повідомлення про можливі зловживання, таких як гарячі лінії та електронні платформи для подання скарг [50].

Це надає громадянам і бізнесу можливість анонімно інформувати про випадки неправомірних дій з боку посадових осіб, не боячись переслідувань.

Введення таких механізмів сприяє більш ефективному розкриттю корупційних схем і формуванню культури, яка заперечує прояви корупції.

Розвиток антикорупційної освіти і суворе дотримання етичних норм серед працівників митних органів мають ключове значення для формування відповідального підходу до виконання професійних обов'язків. Систематичне впровадження подібних заходів підвищує довіру до митних інституцій, створює сприятливе середовище для інвестицій і забезпечує прозоре функціонування митної системи загалом.

Професійний розвиток персоналу відіграє одну з провідних ролей у підвищенні ефективності та відкритості процесів митного контролю, адже саме професійна компетентність визначає якість виконання митних операцій.

Це включає регулярну підготовку фахівців, спрямовану на вдосконалення їхніх знань з митного законодавства, освоєння міжнародних стандартів і сучасних інформаційних технологій [51].

Значущість систематичного навчання важко переоцінити, адже воно дає змогу працівникам оперативно реагувати на зміни в нормативно-правовій базі та ефективно виконувати свої обов'язки, відповідаючи сучасним вимогам і викликам [52].

Інтеграція етичних норм у професійну діяльність є важливим чинником у формуванні принципів доброчесності, об'єктивності та відповідальності працівників. Дотримання цих норм не тільки сприяє створенню позитивного іміджу митної служби, але й допомагає зменшити ризики корупційних проявів. Водночас вони слугують маяком для розробки чітких правил поведінки у взаємодії з громадянами та бізнесом [52].

Система оцінювання ефективності роботи персоналу відіграє ключову роль в оптимізації управлінських процесів. Вона ґрунтується на всебічному аналізі виконання службових обов'язків, прийнятих рішень, а також відповідності працівників вимогам законодавства та професійних стандартів.

Об'єктивна оцінка професійної діяльності дозволяє виявляти слабкі сторони та визначати потребу у додатковій підготовці чи підвищенні кваліфікації співробітників.

У цьому контексті важливим кроком є впровадження мотиваційних механізмів, які стимулюють працівників відповідально виконувати свої завдання, вдосконалювати навички та слідувати етичним принципам. Такий підхід сприяє формуванню професійної й компетентної команди, здатної якісно здійснювати митний контроль, що позитивно впливає на зменшення зловживань і посилює довіру до митних органів [52].

Міжнародне співробітництво є важливим фактором забезпечення прозорості митного контролю в умовах глобальної економічної взаємозалежності. Однією з його ключових складових є обмін інформацією між митними органами різних країн. Це дозволяє оперативно отримувати відомості про рух товарів, їхнє походження, митну вартість і ризики порушень.

Такі заходи підвищують контроль за зовнішньоекономічною діяльністю, зменшуючи можливість контрабанди чи ухилення від сплати мит [51].

Дотримання міжнародних стандартів, розроблених інституціями на кшталт Всесвітньої митної організації (WCO), відіграє значну роль у спрощенні та гармонізації митних процедур. Наприклад, впровадження положень Кіотської конвенції дозволяє уніфікувати правила проведення митного контролю між різними країнами. Це не лише забезпечує прозорість процесів, а й робить їх зрозумілішими для міжнародного бізнесу та сприяє інтеграції України до глобальної економіки [51].

Одним із ефективних шляхів удосконалення митного контролю є проведення спільних інспекцій за участю представників інших держав. Такі ініціативи спрямовані на координацію дій у сфері моніторингу переміщення товарів через кордон, що дозволяє обмінюватися досвідом і зміцнювати довіру між митними органами різних країн. Окрім цього, спільні перевірки допомагають більш результативно виявляти складні схеми правопорушень, особливо ті, що мають транскордонний характер.

Міжнародне співробітництво також охоплює участь у різноманітних міжнародних програмах, тренінгах і проєктах технічної допомоги, спрямованих на модернізацію функціонування митної служби. Це сприяє запровадженню передових практик, підвищенню професійної підготовки персоналу та гармонізації національного законодавства з вимогами міжнародних стандартів. Така взаємодія відіграє важливу роль у забезпеченні більшої прозорості митних процедур на глобальному рівні, сприяє укріпленню економічної безпеки та стимулює розвиток міжнародної торгівлі [53].

Міжнародна співпраця має ключове значення для забезпечення прозорості митного контролю, адже сучасна зовнішньоекономічна діяльність характеризується глобальним масштабом і потребує узгоджених дій між різними країнами.

Одним із важливих складників ефективної міжнародної співпраці у сфері митного контролю є обмін інформацією з митними органами інших держав. Такий обмін дозволяє своєчасно отримувати дані про переміщення товарів, їхнє походження, митну вартість, а також потенційні ризики порушень. Завдяки цьому підвищується якість контролю за транснаціональними операціями та мінімізується вірогідність незаконної діяльності, наприклад, контрабанди чи ухилення від сплати митних зборів [51].

Суттєву роль у формуванні єдиного підходу до митного регулювання відіграє впровадження міжнародних стандартів, розроблених авторитетними організаціями, такими як Всесвітня митна організація (WCO). Особливу увагу при цьому зосереджено на імплементації норм Кіотської конвенції, що має на меті спрощення та гармонізацію митних процедур. Уніфікація правових норм і методик проведення митного контролю сприяє підвищенню його прозорості, доступності для учасників міжнародної торгівлі та створює умови для інтеграції України у світову економіку [51].

Окремим ефективним інструментом в оптимізації митного контролю виступають спільні інспекції з участю представників інших країн. Така практика забезпечує скоординовану роботу у процесі моніторингу переміщення товарів через держані кордони, сприяючи обміну професійним досвідом і побудові довіри серед митних органів різних держав. Крім того, спільні заходи виявляють складні схеми порушень, особливо ті, що мають міжнародний характер.

Міжнародна співпраця також охоплює участь у програмах і проєктах технічної допомоги, тренінгах і навчальних курсах, спрямованих на

модернізацію митних адміністрацій. Це сприяє адаптації передових практик, професійному розвитку кадрів і гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами. Як наслідок, такі ініціативи покращують прозорість митних операцій, посилюють економічну безпеку країни та стимулюють розвиток глобальної торгівлі.

3.3 Запропоновані заходи щодо зменшення обсягів контрабанди та мінімізації бюджетних втрат

Складним завданням є подолання контрабанди в Україні з кількох причин. Такі причини мають внутрішній, так і зовнішній характер, і включають соціальні, економічні, технічні та політичні фактори.

Однією з ключових причин є корупція, яка стає на заваді ефективній боротьбі з контрабандою. Поширені випадки хабарництва та зловживання службовим становищем істотно ускладнюють контроль і перешкоджають запобіганню таких правопорушень.

Економічні ускладнення в державі сприяють формуванню сприятливого ґрунту для розширення тіньової економіки та активізації контрабандної діяльності. Нестабільність на ринку праці, що проявляється у високих показниках безробіття та низькому рівні доходів населення, змушує багатьох громадян звертатися до нелегальних джерел отримання прибутку. Особливо гостро ця проблема постає в прикордонних зонах, де обмежені можливості легального працевлаштування підвищують схильність місцевого населення до участі в незаконному переміщенні товарів через кордон. У таких регіонах контрабандна діяльність нерідко сприймається як прийнятний спосіб забезпечення економічної стабільності для окремих домогосподарств.

Контрабанда становить серйозну загрозу економічній безпеці України, призводячи до втрат Державного бюджету, підвищення рівня кримінальної активності та ускладнення умов для роботи легального бізнесу.

Боротьба з цим явищем являє собою надзвичайно складне завдання, яке потребує комплексного підходу та злагодженої співпраці між державними і приватними структурами [4].

Для ефективної протидії контрабанді необхідно здійснити комплексне вдосконалення законодавчої бази, спрямоване на посилення нормативно-правових заходів у цій сфері. Основними напрямами покращення є наступні:

- ✓ розробка та впровадження нових законів і підзаконних актів, які передбачають більш суворі санкції за здійснення контрабанди, що сприятиме зниженню стимулів до участі в незаконній діяльності;
- ✓ гармонізація вітчизняного законодавства з міжнародними стандартами для забезпечення відповідності чинних норм найкращим світовим практикам у боротьбі з контрабандою;
- ✓ спрощення митних процедур для доброчесного бізнесу, що дозволить зменшити адміністративний тиск і мінімізувати умови для використання незаконних схем.

Такий підхід сприятиме створенню дієвої системи протидії контрабанді, яка відповідатиме сучасним викликам та потребам економічного й правового середовища країни.

Запровадження більш суворих санкцій за контрабанду товарів передбачає підвищення рівня відповідальності через зростання розмірів штрафів та введення можливості призначення покарання у вигляді позбавлення волі. З 1 липня 2024 року набули чинності положення Закону України № 3513-IX, що регламентують ці зміни. Відповідно до закону, контрабанду, яка визначається як переміщення товарів через митний кордон поза митним контролем або із застосуванням методів приховування (за винятком підакцизної продукції та електроенергії), якщо її обсяг перевищує встановлений значний розмір (5 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян), підлягає покаранню у вигляді штрафу в розмірі від 10 000 до 25 000 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.

У разі наявності обтяжуючих обставин, таких як група осіб, повторність правопорушення, використання службового становища або значний розмір (понад 10 000 неоподатковуваних мінімумів), передбачено санкції у вигляді штрафу в межах від 50 000 до 75 000 неоподатковуваних мінімумів. Також можливе покарання у вигляді позбавлення волі на строк від 5 до 10 років із конфіскацією майна та забороною обіймати певні посади терміном до 3 років.

У випадку здійснення контрабанди організованою групою передбачене покарання у вигляді позбавлення волі строком від 7 до 11 років із конфіскацією майна.

У грошовому еквіваленті це виглядає так:

- ✓ від 170 до 425 тисяч гривень за контрабанду, вартість якої становить від 7,57 до 15,14 мільйона гривень;
- ✓ від 850 тисяч до 1 мільйона 275 тисяч гривень за контрабанду на суму понад 15,14 мільйона гривень [54].

Технологічний розвиток митної служби відкриває нові можливості для підвищення ефективності митного контролю. Серед основних напрямів вдосконалення можна виділити:

- ✓ оптимізацію системи електронного декларування товарів для зручності та пришвидшення процесів;
- ✓ поліпшення автоматизованих систем аналізу даних та управління ризиками з метою зменшення людського фактора і підвищення точності перевірок;
- ✓ використання сучасних великогабаритних сканерів для ретельного й оперативного контролю вантажів.

Такі заходи сприятимуть підвищенню прозорості процедур, скороченню часу обслуговування та зміцненню безпеки митних операцій.

В Україні діє система автоматизованого аналізу ризиків, яка надає можливість швидко виявляти підозрілі зовнішньоекономічні операції, водночас покращуючи ефективність роботи митних органів. Окрім цього,

активно розвивається система «єдиного вікна», запущена у 2019 році. Вона забезпечує цифровий обмін документами між підприємствами та державними установами, що значно скорочує час митного оформлення вантажів. У рамках процесу цифровізації митних процедур ці технології безперервно оновлюються та інтегруються з іншими інформаційними системами для забезпечення їх максимальної ефективності та зручності.

Підвищення рівня професійної підготовки працівників митних органів є вирішальним чинником у забезпеченні ефективної протидії контрабанді. Для досягнення високого рівня кваліфікації митних службовців доцільно впроваджувати такі заходи:

- ✓ регулярна організація спеціалізованих тренінгів, спрямованих на розвиток практичних навичок і оновлення теоретичних знань;
- ✓ проведення програм обміну досвідом за участі міжнародних експертів, що дозволить перейняти передові практики та підходи до виконання професійних обов’язків;
- ✓ запровадження системи безперервного моніторингу та оцінювання результативності роботи працівників митних органів, яка сприятиме виявленню потреб у додатковому навчанні та вдосконаленню професійних компетенцій.

Міжнародне співробітництво має ключове значення у протидії контрабанді, адже сприяє узгодженим діям між державами та підвищує ефективність митного контролю. Оскільки контрабанда часто охоплює території кількох країн, жодна з них не може самостійно забезпечити повне викорінення цього явища.

У межах такої співпраці здійснюється обмін інформацією між митними та правоохоронними органами різних країн щодо вантажів, транспортних засобів і осіб, які можуть бути пов’язані з правопорушеннями. Це дає змогу оперативно виявляти незаконне переміщення товарів і контролювати їх пересування через кордони. Важливу роль також відіграє проведення спільних

контрольних заходів і операцій, які ускладнюють можливості уникнення митного нагляду та сприяють підвищенню прозорості зовнішньоекономічної діяльності.

Участь держав у діяльності міжнародних організацій має суттєве значення для забезпечення ефективного співробітництва на глобальному рівні.

Наприклад, Україна, яка є членом Всесвітньої митної організації з 1992 року, демонструє активну взаємодію з цією установою у таких ключових напрямах, як обмін інформацією, впровадження міжнародних стандартів та організація спільних заходів, спрямованих на протидію контрабандній діяльності. Цей формат співпраці сприяє оптимізації митних процедур і водночас зміцнює систему глобальної безпеки у сфері митного контролю.

Посилення громадського контролю та активна просвітницька діяльність можуть значно посприяти ефективній боротьбі з контрабандою. До таких заходів належать:

- ✓ проведення інформаційних кампаній, спрямованих на роз’яснення шкідливих наслідків контрабанди;
- ✓ організація гарячих ліній для повідомлення про можливі випадки незаконних дій;
- ✓ залучення громадян до моніторингу та сприяння прозорості роботи митних органів.

Станом на 2026 рік в Україні спостерігається поступове зміцнення співпраці між державними органами та громадськістю у протидії контрабанді.

Державна митна служба України разом з іншими установами активно використовує цифрові канали зв’язку, соціальні мережі та офіційні платформи для поширення інформації про результати своєї роботи. Одночасно громадські організації здійснюють незалежний моніторинг і аналітичну діяльність, що сприяє підвищенню прозорості та підзвітності митних структур. Подальший розвиток механізмів громадського контролю й просвітницьких ініціатив

залишається ключовим чинником у боротьбі зі зниженням рівня контрабанди та формуванні суспільної нетерпимості до тіньових схем.

Основним чинником, який гарантує існування контрабанди, залишається корупція. Вона є ключовою перешкодою на шляху до ефективної боротьби з нелегальним переміщенням товарів в Україні. Корупція проникає на всі рівні митної служби та інших державних установ, відповідальних за контроль і протидію контрабанді.

Через це посадовці часто приймають хабарі, заплющуючи очі на порушення, сприяють незаконному транспортуванню вантажів через кордон, а часом навіть самі стають учасниками контрабандних схем. Посилення покарань за корупцію та контрабанду є важливим елементом у боротьбі з цими небезпечними для суспільства явищами. Запровадження суворіших санкцій, зокрема значних штрафів і тривалих термінів ув’язнення, може стати ефективним стримувальним інструментом для осіб, які замислюються над участю в корупційних схемах або незаконній торгівлі. Прийняття нових законів, які передбачають суворі покарання для митників, що зловживають своїми повноваженнями, а також для осіб, причетних до контрабанди, створює правові підстави для ефективного притягнення винних до відповідальності [4].

ВИСНОВКИ

1. На основі дослідження сутності та багатогранного фінансово-економічного характеру контрабанди встановлено, що дане явище є складним і багатовимірним, яке виходить за рамки звичайного кримінального правопорушення. Воно слугує деструктивним економічним інструментом, що проявляється через умисне переміщення товарів поза межами митного контролю або з приховуванням таких дій. З точки зору правової природи, контрабанда розглядається як порушення встановленого державою порядку регулювання зовнішньоекономічної діяльності. У свою чергу, її економічна складова проявляється у створенні недобросовісної конкуренції та спотворенні процесів ціноутворення на внутрішньому ринку.

Аналіз форм і методів незаконного переміщення демонструє їхнє постійне вдосконалення: від простих способів обходу контрольних пунктів до складних схем "розумної" контрабанди, таких як перерваний транзит, діяльність фіктивних іноземних компаній та маніпуляції з кодами УКТ ЗЕД. Встановлено, що контрабанда має суттєво негативні наслідки для фінансової системи, оскільки виснажує оборотні кошти легальних підприємств і спричиняє значне недоотримання податкових надходжень, зокрема мита, акцизів та ПДВ. У нинішніх умовах воєнного стану це напряму впливає на обороноздатність країни, погіршуючи її фінансову стійкість.

2. Дослідження статистичних даних за період 2020–2026 років дозволив виявити специфічну тенденцію: хоча кількість дрібних правопорушень зменшувалася під час активних бойових дій, середня вартість вилученого контрабандного товару суттєво зросла. Зокрема, у 2024 році сумарна вартість конфіскованої контрабанди досягла рекордного показника в 18 мільярдів гривень. Така ситуація вказує на зміну пріоритетів зловмисників, які переключили свою увагу на високоліквідні та дорогоцінні категорії товарів. Основними об’єктами нелегального переміщення залишаються підакцизна

продукція, зокрема тютюнові вироби та алкоголь, електроніка, брендовий одяг, а також специфічні товари, такі як наркотичні засоби та зброя.

Географічний аналіз свідчить, що основними маршрутами контрабанди залишаються західні сухопутні кордони та морські порти Одеської області, особливо з використанням контейнерних перевезень. Оцінка роботи державних органів, зокрема Держмитслужби, СБУ та БЕБ, продемонструвала поступове відновлення фіскальної ефективності митниці: у 2023–2025 роках спостерігається стійке зростання частки митних платежів у структурі бюджетних доходів. Однак ключовими проблемами залишаються високий рівень корупції, низька заробітна плата для рядових інспекторів та застаріла матеріально-технічна база, що включає недостатню кількість стаціонарних і великогабаритних сканерів.

3. Вивчення досвіду країн ЄС свідчить, що основним чинником успішної боротьби з порушеннями є не суворість покарань, а неминучість їх застосування завдяки автоматизованому обміну даними. Водночас для України залишається проблемою різниця у порогах криміналізації контрабанди порівняно із сусідніми державами, що сприяє формуванню умов для використання транзитних схем.

Встановлено, що фінансові втрати від контрабанди часто перевищують витрати на її запобігання, що робить інвестиції в «розумну» митницю економічно виправданими. Одним із найефективніших інструментів у боротьбі з нелегальним імпортом визнано фінансовий моніторинг операцій, пов’язаних із зовнішньоекономічною діяльністю. Поєднання митного контролю та аналізу грошових потоків дозволяє виявляти розбіжності між задекларованою вартістю товарів і фактичними платежами через банківські установи.

4. Згідно з проведеним аналізом, було розроблено комплексний підхід до вдосконалення механізмів боротьби з контрабандою, який охоплює кілька ключових напрямів:

1) Повне впровадження систем Big Data та штучного інтелекту для автоматизованого виявлення ризикових операцій без залучення людського фактору. Також передбачається розширення функціональних можливостей системи «єдине вікно» та перехід на повністю електронний документообіг;

2) Адаптація положень Кримінального та Митного кодексів до стандартів Європейського Союзу. Передбачено посилення відповідальності за здійснення товарної контрабанди відповідно до закону, що набув чинності у липні 2024 року. При цьому важливим аспектом є запровадження чіткого механізму, спрямованого на захист сумлінних суб'єктів підприємницької діяльності від надмірного адміністративного тиску з боку державних органів;

3) Технічна модернізація пунктів пропуску, зокрема впровадження сучасних вагових комплексів, рентгенотелевізійних систем та камер із функцією розпізнавання номерних знаків, а також заходи щодо підвищення соціального статусу співробітників митних органів є важливими пріоритетами їхнього розвитку;

4) Оперативно-розшукова діяльність митних органів України відіграє ключову роль у забезпеченні економічної безпеки держави та боротьбі з порушеннями, пов’язаними з митною сферою. Її основне призначення полягає у виявленні, запобіганні та припиненні контрабанди, а також інших порушень митного законодавства, із одночасним встановленням осіб, причетних до таких дій. Ефективність виконання цих завдань досягається завдяки комплексному застосуванню оперативних заходів, аналітичних методів роботи і тісній взаємодії з іншими правоохоронними органами.

Її діяльність повинна ґрунтуватися на принципах законності та поваги до прав і свобод людини. Не менш важливу роль відіграє вдосконалення законодавчої бази й інтеграція сучасних інформаційних технологій у роботу митних органів. Це дозволяє підвищити ефективність виявлення правопорушень і поглибити міжнародну співпрацю у сфері митної безпеки.

Ефективна боротьба з контрабандою в Україні може бути досягнута лише за умови комплексного переосмислення підходів, що домінують у цій сфері. Відмова від суто силових методів на користь інтегрованих аналітичних інструментів та фінансово-контрольних механізмів створює перспективу для суттєвого підвищення ефективності митної служби. Перетворення митниці з установи, що здійснює фіскальні функції, у високотехнологічний сервісний орган безпеки сприятиме не лише оптимізації надходжень до Державного бюджету, але й забезпеченню умов, які стимулюють розвиток національного бізнесу та залучення іноземних інвестицій. Такий підхід є одним із ключових чинників успішного економічного відновлення України в постконфліктний період.

Список використаних джерел

1. Поняття контрабанди та відповідальність за її здійснення. URL: https://elib.lntu.edu.ua/sites/default/files/elib_upload/Дзюбинський%20готовий/page12.html (дата звернення: 30.09.2025).

2. Стаття 201. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n1353 (дата звернення: 30.09.2025).

3. Поняття контрабанди та способи її виконання. studies. URL: https://studies.in.ua/kryminalistyka-shaprgalky/3707-ponyattya-kontrabandi-ta-sposobi-yiyi-vikonannya.html (дата звернення: 30.09.2025).

4. Школяренко А.Ю. Боротьба з контрабандою та порушеннями митних правил у контексті дотримання митної безпеки держави: дипломна робота. – Київ, 2024. URL: https://ir.kneu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/b5ab9d55-bf9e-4b0c-a162-eacaaa2c79f3/content (дата звернення: 02.02.2026).

5. Наркотики, тютюн і зброя: у 2025 році митники зупинили незаконне переміщення товарів Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/narkotiki-tiutiun-i-zbroia-u-2025-rotsi-mitniki-zupinili-nezakonne-peremishchennia-tovariv-na-ponad-11-mlrd-grn-2617 (дата звернення: 02.02.2026).

6. Контрабанда. URL: http://nkkep.com/wp-content/uploads/2022/03/P-31-32-Kry-m-pravo-25.03.pdf#:~:text (дата звернення: 30.09.2025).

7. За 2021 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на більше 2,8 млрд грн Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2021-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-bilshe-28-mlrd-grn-748 (дата звернення: 20.01.2026).

8. За 2022 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 2,9 млрд грн Державна митна служба України. URL:

https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2022-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-29-mlrd-grn-1051 (дата звернення: 20.01.2026).

9. За 2023 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на суму 8,9 млрд грн Держана митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2023-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-sumu-89-mlrd-grn-1444 (дата звернення: 20.01.2026).

10. За 2024 рік митниці Держмитслужби виявили порушень митних правил на 18 млрд грн Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-2024-rik-mitnitsi-derzhmitsluzhbi-viiavili-porushen-mitnikh-pravil-na-18-mlrd-grn-1967 (дата звернення: 20.01.2026).

11. Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів. Кримінальний кодекс України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#n2115 (дата звернення: 30.09.2025).

12. Контрабанда та порушення митних правил. URL: http://lib.kart.edu.ua/bitstream/123456789/2905/1/%D0%9A%D0%BE%D0%BD%D1%81%D0%BF%D0%B5%D0%BA%D1%82%20%D0%BB%D0%B5%D0%BA%D1%86%D1%96%D0%B9.pdf (дата звернення: 30.09.2025).

13. Глава 40. Декларування. Стаття 257. Процедура декларування. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17/ed20250703#n2137 (дата звернення: 30.09.2025).

14. №1-к Звіт судів першої інстанції про розгляд матеріалів кримінального провадження. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 (дата звернення: 20.01.2026).

15. Лугіна Н. А., Жук Ю. О. (2021). Організаційно-правові засоби боротьби з контрабандою. URL: https://ir.dpu.edu.ua/entities/publication/b7d20627-2c3f-485c-af9d-ef7b329baf38/full (дата звернення: 20.01.2026).

16. Юрій Курилюк. Контрабанда як негативний чинник економічної безпеки держави (2024). URL: https://nam.kyiv.ua/files/publications/j4-6-1-21.pdf (дата звернення: 20.01.2026).

17. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення 2021 год. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvitnist_21 №1-п (дата звернення: 20.01.2026).

18. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення 2022 год. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2022 (дата звернення: 20.01.2026).

19. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення 2023 год. Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2023 № 1-п (дата звернення: 20.01.2026).

20. Звіт судів першої інстанції щодо розгляду справ про адміністративні правопорушення 2024 год Судова влада України. URL: https://court.gov.ua/inshe/sudova_statystyka/zvit_dsau_2024 (дата звернення: 20.01.2026).

21. Українські митники протягом перших чотирьох місяців запобігли спробам незаконного переміщення наркотиків та прекурсорів загальною вагою більше двох тонн. Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/ukrayinski-mitniki-protiagom-pershikh-chotirokh-misiatsiv-zapobigli-sprobam-nezakonnogo-peremishchennia-narkotikiv-ta-prekursoriv-zagalnoiu-vagoiu-bilshe-dvokh-tonn-495 (дата звернення: 20.01.2026).

22. Протидія незаконному переміщенню наркотиків та зброї за 2020 рік Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protidiia-nezakonnomu-peremishchenniu-narkotikiv-ta-zbroyi-za-2020-rik-343 (дата звернення: 20.01.2026).

23. Протидія контрабанді наркотиків покращилась на 40%: митники виявили 1140 спроб Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/protidiia-kontrabandi-narkotikiv-pokrashchilas-na-40-mitniki-viiavili-1140-sprob-1987 (дата звернення: 20.01.2026).

24. Кінологічні команди Держмитслужби зупинили 872 спроби незаконного переміщення заборонених речовин і предметів Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/kinologichni-komandi-derzhmitsluzhbi-zupinili-872-sprobi-nezakonnogo-peremishchennia-zaboronenikh-rechovin-i-predmetiv-2600 (дата звернення: 20.01.2026).

25. У 2023 році митники запобігли незаконному переміщенню через митний кордон України понад 4 тонн наркотичних речовин Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/u-2023-rotsi-mitniki-zapobigli-nezakonnomu-peremishchenniu-cherez-mitnii-kordon-ukrayini-ponad-4-tonn-narkotichnikh-rechovin-1468. (дата звернення: 20.01.2026).

26. Державна податкова служба України. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державна_податкова_служба_України (дата звернення: 13.03.2026).

27. Цьогоріч митники попередили 263 факти незаконного переміщення через митний кордон України зброї, боєприпасів, вибухових речовин та спецзасобів Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/tsogorich-mitniki-poperedili-263-fakti-nezakonnogo-peremishchennia-cherez-mitnii-kordon-ukrayini-zbroyi-boiepripasiv-vibukhovikh-rechovin-ta-spetszasobiv-1336 (дата звернення: 20.01.2026).

28. За 11 місяців 2024 року митники попередили 458 спроб незаконного переміщення через кордон зброї, боєприпасів, вибухових речовин та спецзасобів Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/za-11-misiatsiv-2024-roku-mitniki-poperedili-458-sprob-nezakonnogo-peremishchennia-cherez-kordon-zbroyi-boiepripasiv-vibukhovikh-rechovin-ta-spetszasobiv-1937 (дата звернення: 20.01.2026).

29. Аналіз обсягів контрабанди в Україні: масштаби, прямі / непрямі втрати бюджету та економіки. URL: https://platforma-msb.org/analiz-obsyagiv-kontrabandy-v-ukrayini-masshtaby-pryami-nepryami-vtraty-byudzhetu-ta-ekonomiky/ (дата звернення: 20.01.2026).

30. Показники виконання Державного бюджету України за відповідний період 2021 років. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/3_%D0%94%D0%91_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2022_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.xlsx (дата звернення: 13.03.2026).

31. Показники виконання Державного бюджету України за відповідний період 2022 років. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/3_%D0%94%D0%91_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_2023_%D0%BD%D0%B0_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.xlsx (дата звернення: 13.03.2026).

32. Показники виконання Державного бюджету України за відповідний період 2023-2024 років. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/3_%D0%94%D0%91_%D0%B3%D1%80%D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202024_%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.xlsx (дата звернення: 13.03.2026).

33. Показники виконання Державного бюджету України за відповідний період 2025 років. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/3_%D0%94%D0%91_%D0%B3%D1%80%

D1%83%D0%B4%D0%B5%D0%BD%D1%8C_12_%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82_25.xlsx (дата звернення: 13.03.2026).

34. Показники виконання Державного бюджету України за відповідний період 2026 років. Міністерство фінансів України. URL: https://www.mof.gov.ua/storage/files/3_%D0%94%D0%91_%D1%81%D1%96%D1%87%D0%B5%D0%BD%D1%8C%202026_%D0%BD%D0%B0%20%D1%81%D0%B0%D0%B9%D1%82.xlsx (дата звернення: 13.03.2026).

35. Частка контрабанди на нелегальному ринку тютюнових виробів в Україні продовжує знижуватись та наразі становить менше 1%. Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/news/zagalne-20/post/chastka-kontrabandi-na-nelegalnomu-rinku-tiutiunovikh-virobiv-v-ukrayini-prodovzhuie-znizhuvatis-ta-narazi-stanovit-menshe-1-2779 (дата звернення: 13.03.2026).

36. Положення про Державну митну службу України URL: https://customs.gov.ua/polozhennia (дата звернення: 24.02.2026).

37. Державна прикордонна служба України. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Державна_прикордонна_служба_України (дата звернення: 24.02.2026).

38. Служба безпеки України. Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Служба_безпеки_України (дата звернення: 24.02.2026).

39. Зарубіжний досвід кримінальної відповідальності за контрабанду товарів. URL: https://www.lsej.org.ua/4_2024/130.pdf(дата звернення: 04.03.2026).

40. Європейське управління з питань запобігання зловживанням та шахрайству (OLAF). Вікіпедія. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Європейське_управління_з_питань_боротьби_з_шахрайством (дата звернення: 04.03.2026).

41. Повідомити про порушення з коштами ЄС. Державна аудиторська служба України. URL: https://dasu.gov.ua/ua/plugins/userPages/3688#: (дата звернення: 04.03.2026).

42. Порівняльний аналіз норм законодавства Європейського Союзу та України щодо кримінальної відповідальності за контрабанду товарів. URL: https://cost.ua/content/uploads/sites/2/2024/09/Analitychna-zapyska_porivnyalnyj-analiz-pokarannya-za-kontrabandu.pdf (дата звернення: 11.03.2026).

43. Оцінка криміналізації товарної контрабанди в Україні в контексті євроінтеграції. CASE. URL: https://case-ukraine.com.ua/news/otsinka-kryminalizatsiyi-tovarnoyi-kontrabandy-v-ukrayini-v-konteksti-yevrointegratsiyi/ (дата звернення: 11.03.2026).

44. Euda European Union Drugs Agency. Ринки наркотиків ЄС: поглиблений аналіз. URL: https://www.euda.europa.eu/publications/eu-drug-markets_en (дата звернення: 11.03.2026).

45. Державна митна служба України. URL: https://customs.gov.ua/ (дата звернення: 13.04.2026)

46. Розвиток інформаційних технологій у митній сфері. Стаття. Рум'янцева Катерина Євгеніївна, Головай Надія Миколаївна, Руденко Вікторія Василівна. URL: https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/199 (дата звернення: 13.04.2026)

47. Митний контроль в Україні. URL: https://www.tvl.net.ua/novyny/mitnij-kontrol-v-ukrayini-shho-cze-take-i-yak-vin-prohodit-dlya-vantazhiv/ (дата звернення: 22.03.2026).

48. Митний контроль в Україні. URL: https://www.tvl.net.ua/novyny/mitnij-kontrol-v-ukrayini-shho-cze-take-i-yak-vin-prohodit-dlya-vantazhiv/ (дата звернення: 22.03.2026).

49. Закон України «Про запобігання корупції» від 14.10.2014 № 1700-VII. URL: https://www.rada.gov.ua/ (дата звернення: 13.04.2026)

50. Національне агентство з питань запобігання корупції (НАЗК). URL: https://nazk.gov.ua (дата звернення: 13.04.2026)

51. Митний кодекс України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17?find=1&text=4495#Text (дата звернення: 13.04.2026)

52. Закон України «Про державну службу» від 10.12.2015 № 889-VIII. URL: https://sn.cn.court.gov.ua/sud2520/100/rtyuo (дата звернення: 13.04.2026)

53. Всесвітня митна організація (WCO). Revised Kyoto Convention. URL: https://www.wcoomd.org/en/topics/facilitation/instrument-and tools/conventions/pf_revised_kyoto_conv.aspx (дата звернення: 13.04.2026)

54. З 1 липня запроваджено кримінальну відповідальність за контрабанду для всіх товарів: Закон № 3513-IX. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/228816_z-1-lipnya-zaprovadzheno-krimnalnu-vdpovdalnst-za-kontrabandu-dlya-vskh-tovarv-zakon--3513-kh (дата звернення: 25.03.2026).

ДОДАТКИ

Додаток А

Склад та характеристика предметів контрабанди

Предмет контрабанди	Характеристика
1	2
Культурні цінності	Об’єкти матеріальної та духовної культури, що мають художнє, історичне, етнографічне та наукове значення і підлягають збереженню, відтворенню та охороні відповідно до законодавства України (оригінальні художні твори живопису, графіки та скульптури, предмети, пов’язані з історичними подіями, розвитком суспільства та держави, історією науки і культури, предмети музейного значення, знайдені під час археологічних розкопок, старовинні книги, унікальні та рідкісні музичні інструменти, рідкісні поштові марки, рідкісні монети, ордени, медалі, печатки.
Отруйні речовини	Отрути, токсини (бойові, лікарські, сільськогосподарські та інші), які потрапляючи всередину організму людини через органи дихання, травлення або через шкіру, здатні викликати смерть людини або психоневрологічний розлад, порушення дихання чи функції серцево-судинної системи, ураження нирок чи печінки тощо.
Сильнодіючі речовини	Лікарські, побутові, промислові та інші хімічні речовини, здатні своїм впливом на живий організм заподіяти йому шкоди
Радіоактивні матеріали	Будь-які матеріали, включаючи радіоактивні відходи, питома або сумарна активність радіонуклідів у яких перевищує межі, встановлені нормами, правилами і стандартами з ядерної та радіаційної безпеки.
Вибухові речовини	Хімічні сполуки чи суміші, здатні під впливом зовнішнього імпульсу до самопоширення з великою швидкістю хімічної реакції з утворенням газоподібних продуктів та виділенням тепла (амоніти, тротил, порохи тощо).
Бойові припаси	Частина (вид) озброєння, безпосередньо призначена для ураження живої сили противника, знищення його бойової техніки, руйнування укріплень, споруд і

	виконання спеціальних завдань (гранати, авіаційні бомби, димові шашки тощо).
Зброя	Будь-яка вогнепальна зброя, ядерна, хімічна, біологічна та інші види зброї масового ураження, холодна зброя.
Спеціальні технічні засоби негласного отримання	-інформації про місцезнаходження та/або переміщення особи/транспортних засобів, засоби для негласного зняття інформації з електронних інформаційних систем тощо.
Наркотичні засоби	Речовини, природні чи синтетичні, препарати, рослини, включені до Переліку наркотичних засобів, психотропних речовин прекурсорів (героїн, канабіс, макова солома, опій тощо).
Психотропні речовини	Речовини природні чи синтетичні, препарати, природні матеріали, включені до Переліку (ЛСД, катинон, мескалін, парагексил тощо).
Аналоги наркотичних засобів і психотропних речовин	Заборонені до обігу на території України речовини синтетичні чи природні, не включені до Переліку, хімічна структура та властивості яких подібні до хімічної структури та властивостей наркотичних засобів і психотропних речовин, психоактивну дію яких вони відтворюють.
Прекурсори	Речовини, які використовуються для виробництва, виготовлення наркотичних засобів, психотропних речовин, включені до Переліку.
фальсифікований лікарський засіб	Лікарський засіб, який умисно промаркований неідентично (невідповідно) відомостям про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Державного реєстру лікарських засобів (Держреєстру), а так само лікарський засіб, який умисно підроблений у інший спосіб і не відповідає відомостям, у тому числі складу, про лікарський засіб з відповідною назвою, що внесені до Держреєстру.
	Ліс червоних порід
лісоматеріали	деревні матеріали, які добуваються шляхом розподілу на частини звалених дерев та деревних колод (уздовж або поперек) для подальшого використання або переробки

Додаток Б

Кримінальна відповідальність за контрабанду в Україні

№ з/п	Вид злочину	Зміст злочину	Міра покарання
1	2	3	4
1.	Контрабанда (ст. 201 ККУ)	1.Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю культурних цінностей, отруйних, сильнодіючих, вибухових речовин, радіоактивних матеріалів, зброї або боєприпасів (крім гладкоствольної мисливської зброї або бойових припасів до неї), частин вогнепальної нарізної зброї, а також спеціальних технічних засобів негласного отримання інформації	карається позбавленням волі на строк від трьох до семи років.
		2.Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду, або службовою особою з використанням службового становища	карається позбавленням волі на строк від п’яти до дванадцяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.
У статтях 201, 201-1, 201-3, 201-4, 305 цього Кодексу під переміщенням через митний кордон України предметів контрабанди з приховуванням від			

митного контролю слід розуміти умисне переміщення предметів контрабанди з використанням спеціально виготовлених схованок (тайників) та інших засобів чи способів, що утруднюють їх виявлення, або шляхом надання одним товарам вигляду інших, або з поданням до митного органу як підстави для переміщення товарів підроблених документів чи документів, одержаних незаконним шляхом, або таких, що містять завідомо неправдиві відомості, що підлягають обов'язковому декларуванню відповідно до законодавства з питань митної справи, та якщо зазначені документи та відомості необхідні для визначення розміру належних до сплати митних платежів та/або для підтвердження дотримання встановлених законодавством заборон та обмежень щодо переміщення товарів через митний кордон України.			
2.	Стаття 201-1. Контрабанда лісоматеріалів та цінних порід дерев	1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, лісоматеріалів необроблених, а також інших лісоматеріалів, заборонених до вивозу за межі митної території України	карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.
		2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі	карається позбавленням волі на строк від п'яти до десяти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна
		3. Дії, передбачені частинами першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою чи в особливо великому розмірі	караються позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з позбавленням

			права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.
Примітка. 1. Під цінними та рідкісними породами дерев у цій статті слід розуміти роди дерев, передбачені статтею 1 Закону України "Про особливості державного регулювання діяльності суб'єктів підприємницької діяльності, пов'язаної з реалізацією та експортом лісоматеріалів". 2. Під переміщенням у великому розмірі у цій статті слід розуміти переміщення лісоматеріалів або пиломатеріалів цінних та рідкісних порід дерев, а також лісоматеріалів необроблених, вартість яких у вісімнадцять і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, під переміщенням в особливо великому розмірі - вартість яких у тридцять шість і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.			
3.	Стаття 201-2. Незаконне використання з метою отримання прибутку гуманітарної допомоги, благодійних пожертв або безоплатної допомоги	1. Продаж товарів (предметів) гуманітарної допомоги або використання благодійних пожертв, безоплатної допомоги або укладання інших правочинів щодо розпорядження таким майном, з метою отримання прибутку, вчинені у значному розмірі	караються штрафом від двох до трьох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або виправними роботами на строк до двох років, або пробаційним наглядом на строк до чотирьох років, або обмеженням волі на той самий строк.
		2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі	караються позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на

			строк до трьох років
		3. Дії, передбачені частиною першою або другою цієї статті, вчинені організованою групою або в особливо великому розмірі, або під час надзвичайного або воєнного стан	караються позбавленням волі на строк від п’яти до семи років з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна.
4.	Стаття 201-3. Контрабанда товарів	1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю товарів (крім підакцизних товарів та електричної енергії), вчинена у значному розмірі	карається штрафом від десяти тисяч до двадцяти п’яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.
		2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі	карається штрафом від п’ятдесяти тисяч до сімдесяти п’яти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від п’яти до десяти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна

Примітка. Дії, передбачені цією статтею, вважаються вчиненими у значному розмірі, якщо загальна вартість предметів контрабанди в п’ять тисяч і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян, у великому розмірі - якщо загальна вартість предметів контрабанди у десять тисяч і більше разів перевищує неоподатковуваний мінімум доходів громадян.			
5.	Стаття 201-4. Контрабанда підакцизних товарів	1. Контрабанда, тобто переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з приховуванням від митного контролю підакцизних товарів (крім електричної енергії), вчинена у значному розмірі	карається штрафом від двадцяти тисяч до сорока тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від трьох до шести років.
		2. Та сама дія, вчинена за попередньою змовою групою осіб або особою, раніше судимою за контрабанду, або службовою особою з використанням службового становища, або у великому розмірі	карається штрафом від сімдесяти п’яти тисяч до ста двадцяти тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або позбавленням волі на строк від шести до одинадцяти років, з позбавленням права обіймати певні посади або займатися певною діяльністю на строк до трьох років та з конфіскацією майна
6.	Стаття 305. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих	1. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, тобто їх переміщення через митний кордон України поза митним контролем або з	карається позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.

	лікарських засобів	приховуванням від митного контролю	
		2. Ті самі дії, вчинені повторно або за попередньою змовою групою осіб, а також якщо предметом цих дій були особливо небезпечні наркотичні засоби чи психотропні речовини або наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби у великих розмірах	караються позбавленням волі на строк від восьми до десяти років з конфіскацією майна.
		3. Контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів чи прекурсорів або фальсифікованих лікарських засобів, вчинена організованою групою, а також якщо предметом контрабанди були наркотичні засоби, психотропні речовини, їх аналоги чи прекурсори або фальсифіковані лікарські засоби в особливо великих розмірах,	карається позбавленням волі на строк від десяти до дванадцяти років з конфіскацією майна.
Примітка. Поняття великий та особливо великий розмір наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів, а також отруйних чи сильнодіючих речовин або отруйних чи сильнодіючих лікарських засобів, або фальсифікованих лікарських засобів, що застосовується в цьому розділі, визначається центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері охорони здоров'я, спільно з центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної політики у сфері обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, протидії їх незаконному обігу.			

Сформовано у відповідності до Кримінального кодексу України